

ХАРКІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ КОМІТЕТ ЛКСМУ

41
123

565620

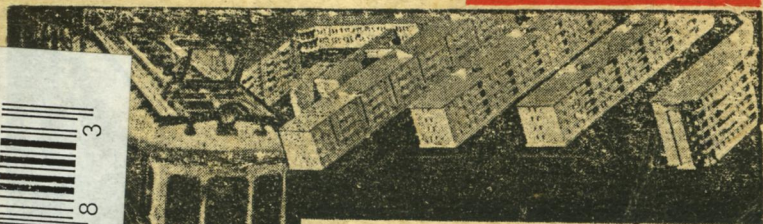
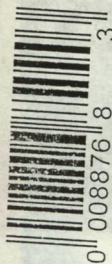
БУДУЄМО

СОЦІЯЛІСТИЧНИЙ

ХАРКІВ

ЦЕНТРАЛНА

V.K. KARAZINE KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

ДВОУ
МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК

НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА **1932р**

Ціна 70 коп.

10
4-1

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

1932
105/10.

~~D89(237YK-2Xa) 15~~
D890(49KP-4XaP): 4

ХАРКІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ КОМІТЕТ ЛКСМУ

~~3/1~~
~~123~~

1934

БУДУЄМО СОЦІЯЛІСТИЧНИЙ ХАРКІВ

565620

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

ДВОУ — „МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК“
ХАРКІВ 1932

Центральна наукова бібліотека
ХНУ імені В. Н. Каразіна
2013р.

88 08

Бібліографічний список цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому Репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати

З М І С Т

	Стор.
1. ХМК ЛКСМУ — Передмова	3
2. Терехов Р. Я. — За більшовицьку перебудову комунального господарства	7
3. Кас'янов та Мамиконов — Будуємо соціалістичний Харків	22
4. Додатки	66

Здано у виробництво: 1-VI 32 р.
Підписано до друку: 3-VI-32 р.
Формат паперу 72 x 110
2¹/₄ друк. арк.
В 1 арк. 65.600 друк. знаків

ПЕРЕДМОВА

Протягом трьох років першої п'ятирічки робітничого класу Країни рад за проводом партії Леніна та її ЦК на чолі з тов. Сталіном домоглася велетенських успіхів на фронті соціалістичного будівництва:— створення на основі індустріалізації країни, бази для остаточної технічної реконструкції всього народнього господарства, остаточне розв'язання на користь соціалізму питання „хто кого“ як у місті, так і на селі й вивершення 1931 року побудови фундаменту соціалізму.

На основі неухильного здійснення генеральної лінії партії, рішуче борючись так із правим опортунізмом, головною небезпекою на даному етапі, як і з „лівим“ і з примиренством до них, партія домоглася перемог всесвітньо-історичного значіння—ми створили умови для дальшого розгортання велетенськими темпами соціалістичного будівництва, завершення першої п'ятирічки в 1932 році й переходу до нових всесвітньо-історичного значіння завдань наступної другої п'ятирічки.

„XVII конференція ВКП(б) вважає, що основне й вирішальне господарське завдання другої п'ятирічки є завершити реконструкцію всього народнього господарства, утворити найновішу технічну базу для всіх галузей народнього господарства“.

„Основне політичне завдання другої п'ятирічки — це остаточно ліквідувати капіталістичні елементи і класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класову різницю й експлуатацію, і подолати

пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю людність країни на свідомих і активних будівників соціалістичного суспільства". (Резолюція партконференції).

Накреслюючи далішні ґрунтовні зрушення в економіці Радянського Союзу, вивершення реконструкції всіх галузей господарства на базі найновішої техніки, остаточну ліквідацію капіталістичних елементів і клас взагалі, другий п'ятирічний план означає новий щабель розвитку соціалістичного будівництва, — він є план побудови соціалізму в СРСР.

В зв'язку з історичними завданнями другої п'ятирічки поруч із питаннями технічної перебудови безпосередньо постає низка ґрунтовних питань побудови соціалізму — і одно з важливих питань — це розв'язати проблему реконструкції основних індустріальних міст і селищ країни на культурні, упорядковані пролетарські центри та утворити багато нових соціалістичних міст.

Розвиток індустрії вимагає забезпечити культурно-побутові потреби робітничої класи, — широко розгорнати житлове й комунальне будівництво.

Червневий пленум ЦК ВКП(б) та зокрема XVII партійна конференція, зважаючи на величезні успіхи соціалістичного будівництва ставлять перед нами величезні завдання соціалістичної реконструкції міського господарства та будівництва соціалістичних міст.

Соціалістичні міста — житло соціалістичного суспільства, що виникають як конче потрібна частка соціалістичного будівництва, повинні насамперед відбивати це героїчне будівництво та створити соціалістичну культуру й соціалістичний побут.

Щоб здійснити це важливе політичне господарське завдання, „треба, як каже тов. Косіор, ще дуже багато зробити, щоб упорядкувати наші міста, піднести комунальне господарство на рівень вимог, що їх перед ним ставить соціалістичне будівництво. В зв'язку з цим треба поставити завдання про ре-

конструкцію, принаймні найбільших промислових центрів.

Тут величезну вагу має планування міста (підкреслення наше).

Напередодні роковин історичних постанов Червневого пленуму ЦК ВКП(б) ми підєумовуємо дійдені успіхи в ланці комунального будівництва, зокрема в царині генерального планування міст, радянського містобудівництва.

За час від Червневого пленуму ми маємо певні наслідки в справі генерального планування соціалістичної реконструкції пролетарської столиці України — Харкова.

Харківський комсомол перший прийшов на допомогу проєктним організаціям, що планують майбутнє місто — столиці.

Харківський комсомол конкретною допомогою Діпромісту, розгортанням масової роботи щодо залучення суспільної уваги, популяризацією змісту та значіння робіт у генеральному плані Харкова допомагає збудувати соціалістичну столицю УСРР.

Питання будівництва, зокрема планування соціалістичної столиці повинно стати за актуальне питання кожної комсомольської організації, кожного осередку й комсомольця.

Житлове комунальне будівництво, що ми провадимо тепер, та активна конкретна допомога комсомолу всій громадськості в цьому будівництві є невід'ємна частина дальших успіхів соціалістичної перебудови столиці УСРР — Харкова.

Секретар ЦК КП(б)У та Харківського комітету партії тов. Терехов у своєму виступі на пленумі партійного комітету центрального району накреслив точну програму дій у справі забезпечення успішного виконання грандіозної програми житлово-комунального будівництва та реконструкції всього міського господарства Харкова, що забезпечить нам за короткий термін перетворити Харків на справжню соціалістичну столицю.

Виступ тов. Терехова водночас є чітка програма для роботи комсомолу в житлово-комунальному будівництві.

Проблема соціалістичного міста, його розвиток і майбутнє глибоко хвилює нашу молодь. Забезпечення молоді літературою, політично витриманою, багатим змістом, що дає матеріал як для теоретичного обізнання, так і для практичного напрямку комсомольської діяльності соцреконструкції міст — є справа надзвичайно потрібна й обов'язкова.

ХМК ЛКСМУ, щоб більше залучити увагу комсомолу і всієї громадськості для організації систематичної повсякденної участі комсомолу, робітників та ІТП в соціалістичній перебудові Харкова, зокрема в генеральному плануванні міста — спеціально видає цю брошуру.

Брошура має висвітлити стан та завдання поліпшення перебігу житлово-комунального будівництва та план майбутнього Харкова.

ХМК ЛКСМУ звертається до комсомольських організацій столиці мобілізуватися на конкретну бойову участь у здійсненні завдань перетворення Харкова на соціалістичне місто.

Економпобутовий відділ ХМК ЛКСМУ

25-V-32 р. Харків

ЗА БІЛЬШОВИЦЬКУ ПЕРЕБУДОВУ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Промова секретаря ЦК, Обкому та ХК КП(б)У тов. Терехова Р. Я. на пленумі партійного комітету центрального району 16 квітня 1932 року

Питання комунального господарства в теперішніх умовах розвитку соціалістичного будівництва набувають першорядного значіння. Червневий пленум (1931 р.), ЦК ВКП(б), беручи до уваги величезні успіхи соціалістичного будівництва й виходячи з нових можливостей, що ми їх здобули в наслідок цих успіхів, поставив перед партією і всією робітничою класою завдання реконструкції міського господарства, як одне з провідних завдань у поліпшенні матеріально-побутового й культурного становища робітничої класи.

Що ми зробили від часу червневого пленуму? Хоч у нас і є деякі зрушення, деякі досягнення, все ж ми зробили ще дуже мало.

Апарат комунального господарства не працює ще по-новому

Наше комунальне господарство дотепер ще не перебудувалося. Не перебудувало свого апарату, не застосувало його до велетенських робіт, до величезного розгорнення комунального будівництва, накресленого на 1932 рік. Апарат комунгоспи не працює ще по-новому, по-революційному, по-бойовому.

Не має ще такого становища, щоб керівники комунального господарства крок по кроку господарсько викривали недоліки, що залежать від їх керівництва, що є результат неправильної організації праці, поганого використання матеріалів, неправильного використання фінансів і низки інших недоліків у механізації комунального господарства для того, щоб ці недоліки своєчасно ліквідувати.

Що немає такого становища, щоб у комунгоспі господарські операція по операції перевіряли хід усього будівництва.

Звісно, справа не тільки в комунальному господарстві. Партійні організації в цій справі повинні відіграти одну з вирішальних ролей.

Працювати по-новому — це значить працювати так, щоб директива була завжди жива, дійова, яка спрямовує справу соціалістичного будівництва вперед. На жаль, у нас, ще не всіх працівників комунгоспу, і навіть не всіх керівників комунгоспу залучено до активної боротьби за здійснення директив партії. Треба зробити так, щоб кожен робітник почував себе не звичайним виконавцем директиви партії, а активним свідомим борцем, що виконує директиви своєї партії. Треба зробити так, щоб кожен робітник, виконуючи плани, або ту чи ту частину виробничої програми, розцінював свою роботу в зв'язку з усім перебігом господарського будівництва. Тоді робітник розумітиме, що відставання його ділянки тягне назад наш соціалістичний рух, і це розуміння запалюватиме його, намагаватиме новою енергією для нових перемог у комунальному будівництві.

Отож, основне, головне, провідне завдання тепер — зрозуміти, засвоїти й виконати червневу постанову партії.

Червневий пленум ще раз підкреслив, що за роки пролетарської революції ми дійшли чималих успіхів і на фронті міського господарства. Ці успіхи й досягнення можна простежити і на харківських заводах, і

на самому Харкову. Багато хто, може, починає забувати, яке брудне, запорошене місто ще недавно був Харків. Харків тепер дуже змінився. Забрукування й асфальтування вулиць, насадження скверів тощо допомогли Харкову позбутися старої „пилної слави“, хоча пилу ще багато і з ним доведеться ще повоювати, щоб перетворити наше місто на місто охайних зелених вулиць із чистим повітрям. Але факт такий, що наші вулиці перетворилися, що змінилася загальна архітектура будинків і їхнє внутрішнє устаткування. Наші нові будинки охайні, світлі, опалені, пристосовані до вигід робітників; поліпшилися в нас каналізація, трамвайний рух та інші форми комунального обслуговування трудящих: пральні, лазні тощо. Один із показників цих наших успіхів у поліпшенні матеріально-побутового й культурного стану робітничої класи — величезне зменшення смертності.

Але все це не може задовольняти тих культурних потреб, тих вимог, що їх подає тепер робітнича класа. Ми не можемо й не повинні жити посиленням на старе, ми не можемо порівнювати з тим, що було за старих часів, бо „не можна посилатися на те, що раніше жител було менше, ніж тепер, і що з приводу цього можна заспокоїтися на досягнутих наслідках“ (Сталін).

Ми тепер і підкреслюємо, що міське господарство, надто житлове будівництво, за наявних можливостей відстає від загальних темпів соціалістичного будівництва в Харкові, від темпів індустріалізації Харкова. Учора ми ще не мали турбінозаводу, був голий степ, а сьогодні вже турбінозавод закінчується і незабаром він почне випускати найпотужніші турбогенератори.

У більшовицьких темпах перед нашими очима виростає другий велетень — верстатобудівний завод вартістю 47 млн. крб. Крім того, почали будувати завод великого електромашинобудування та інші.

У зв'язку з зростанням нових заводів і реконструкцією старих, зростає й робітнича класа. Саме тому, що ми тепер дійшли величезних успіхів у соціалі-

стичному будівництві, в індустріялізації нашої країни, дійшли такого рівня розвитку продуктивних сил, ми маємо цілковиту можливість зліквідувати відставання в комунальному й міському господарстві. Тимто тепер треба виміряти нашу роботу на цій ділянці мірою виконання постанов червненого пленуму, тим, що ми зробили для того, щоб їх реалізувати, і ось, користаючи з цього вимірника, я й заявляю, що ми зробили дуже замало, далеко менше, ніж ми могли зробити при наших внутрішніх міських можливостях.

Темпи реконструкції комунального господарства — на рівень темпів індустрії

Ми можемо тепер далеко швидшими темпами розв'язати проблему міського й комунального господарства, спираючись не лише на збільшувані виробничо-технічні ресурси, а й, головно, на той багатющий досвід будівництва, що ми його набули. Ось чому я хочу зразу перейти до наших хиб у цій роботі. Плян ми склали, людей нібито добрали, широко оголосили про нашу програму робіт у комунальному господарстві, асигнували ми на неї 53 млн. крб., набираємо робочу силу, маємо й механізми. Чого ж нам ще не вистачає? Цілком правильно сказав тут один товариш, що на виконання програми в центральному районі в нас усе є, але потрібне ще вміння використати всі наші можливості. У нас не вистачає двох найважливіших умов успіху: поперше, ентузіястів справи міського господарства, ентузіястів комунальної справи, а подруге, у нас не вистачає вміння використати всі наші ресурси на практиці. Ось кілька прикладів. Хоч ми свій план починаємо реалізувати, але я вважаю, що наше будівництво розгортається зовсім незадовільно.

Темпи, що ми їх набрали, не гарантують використання наявних у нас коштів і матеріалів. Візьміть хоча б будівництво майдану ім. Дзержинського. Я приїхав туди й особисто переконався, що там безладдя.

Є механізми, але їх недоцільно й нерентабельно використовують. Робить екскаватор, цінність його для Харкова дуже велика і треба його обтяжити на всі 100%, цілком зліквідувати перестой. А його обтяжено не більше як на 40% потужности. 60% гине.

Використання механізмів і пристроїв — ось основне питання в нашому комунальному господарстві. Треба кожен механізм взяти під особливий контроль, примусити його робити хуткіше, на цілу свою потужність.

Друге питання, що в нього ми впираємося в нашому міському будівництві — це кадри й організація робочої сили. Ми організуємо робочу силу на наших будовах аж геть погано. Я подивився, як будують будинки, як роблять на майдані, і підрахував, що з 200 з лишком чоловіка, що працюють на майдані ім. Держинського, справді працювало протягом 40 хвилин мого спостереження не більше як 25%, а 75% не працюють, або напівпрацюють. Кричать про недохват робочих рук, про плинність робсили, але чи не ховається ця плинність і недохват у нашій нерозпорядності? Ми повинні поставити, як чергове найважливіше завдання організацію робочої сили на наших найважливіших будівних ділянках комунального господарства.

Треба працювати по-новому, а це значить, з одного боку, знайти організовану ланку в усій роботі, а з другого боку — треба твердо й оперативно керувати цією вже знайденою ланкою. На комунальній ділянці цю організовану ланку вже знайдено. Ця ланка — виробнича бригада. Роля бригадира дуже велика. Перед бригадирами ставиться цілий ряд завдань. Бригадир — основна рушійна постать. Отож, ми повинні нашу роботу розподілити побригадно й добрати надійних бригадирів. Треба добрати людей, здібних працювати над цією справою. Треба знайти ентузіястів цієї справи і дати їм провід у цій роботі. Тверде керівництво, правильні взаємини з робітниками дає те, що вони закріплюються на даній ділянці. Це те важливіше, що робітники на цих будовах тільки вчора прийшли з села,

і тому їм треба дати чітку, сталу й міцну форму, а ця форма є бригада. Бригадир активізуватиме кожного робітника, вестиме за собою маси.

Я вважаю також, що цілком правильно тут у проєкті вашої резолюції зазначено, що на найважливіших ділянках будівництва треба зорганізувати партосередок. Цей осередок повинен буде ретельно працювати коло правильної організації бригад, коло добору бригадирів. Ці осередки чи партгрупи й керуватимуть повсякденно боротьбою за здійснення 6 вказівок т. Сталіна. Треба заглиблювати справжню відрядність, що забезпечує піднесення продуктивності праці. Треба не припускати зрівнялівки на цій ділянці й організувати роботу так, щоб той, хто краще працює, більше й одержував.

Максимально розвинути виробництво місцевих будматеріалів на місцевій сировині

Дальше питання, що в нього впирається будівництво і яке також цілком залежить від нас і цілком розв'язне — це питання про будівні матеріали. Ми в цьому напрямі ще мало зробили. На площі нас лімітують бруски, але бруски ми одержуємо з відповідних кар'єрів. Не страшна справа і з гудроном. Очевидно основний ліміт — цегла, дерево, залізо. Цегли нам тепер надзвичайно потрібно дуже багато. Ми маємо витратити на харківські будови 700 мільйонів цеглин, а всі заводи, розташовані в Харкові, дають тільки 250 мільйонів на рік. Отже, значить, багато цегли в нас не вистачає. Комуногоспівські підприємства дають тільки понад 30 мільйонів цеглин. А потреби далеко більші. Треба набагато збільшити виробництво цегли, щоб виконати нашу програму. Чи можна перебути внутрішніми ресурсами, не привозячи? Я гадаю, що цілком можна. Якщо ми візьмемося до цієї справи як слід, як це диктують постанови червненого пленуму, то це можна виконати. Але

ми ще не взялися так до роботи. Комуногосп ще не перебудувався. Наші заводи 1931 року недовиконали програми проти 1930 року на 30%, а в першому кварталі 1932 року, хоча заводи й мало робили, але готування до їх пуску на повний хід показує, що темпи роботи не забезпечують накресленої програми. Наші заводи можуть давати далеко більше від запроєктованої програми, і основним гаслом має стати перевищення програми цеглень. Для цього треба механізувати процес роботи на заводах, механізувати подавання піску й глини, підвезення вугілля, випалу, транспортування каміння до місця роботи. У нас є змога це зробити. Крім цегли, ми повинні тепер посилену увагу звернути і на інші види будівних матеріалів, головнo, на місцеві матеріали з місцевої сировини. Тут недалеко від вас споруджають жужелебетонний будинок. Правда, будують його надзвичайно кепсько, роботу занадто погано організували, але це не повинно зменшувати великого значіння для нашого будівництва застосування жужелебетонних бльоків. Треба серйозно взятися до організації виробництва жужелебетонного каміння, економічну та технічну ефективність якого цілком перевірено.

Кожний бльок замінює 10, 30, 60 штук цегли, залежно від свого розміру, заощаджує дефіцитну цеглу та робочу силу, витрачану на виробництво цегли, і величезну кількість робочої сили, потрібної на укладання цегли. Основний матеріал, що йде на виготовлення кам'яного бльоку, це — жужель, якої в нас дівати нема куди. Цією жужеллю завалено в нас заводи і треба тільки мати засоби, щоб перекинути її до місця виробництва. Можна цю справу організувати і не тільки будівництвом спеціальних заводів. Виробництво жужелебетонного каміння можна організувати на кожній будові і не централізуючи цього виробництва. Питання про виробництво цих будівних матеріалів є ґрунтовне і вирішальне для нашого міського будівництва, інакше ми не зможемо впоратися з на-

шими завданнями. Мені можуть сказати, що це жу-
желебетонне каміння важко укласти в самому про-
цесі виробництва. На цьому досвідному будівництві,
що про нього я казав, застосовують різні форми, але
тут немає потрібного устаткування. Укладання можна
і треба прискорити спеціальним механічним устатко-
ванням, застосовуючи, приміром, звід „Кайзера“ тощо.
У нас є спеціальний завод „Електросталь“, який мо-
же допомогти в цій справі.

Знаходяться в нас консерватори, що ладні піддати
під сумнів змогу споруджати будинки з жу-желебетон-
них блоків. Дехто з наших комуністів намагається
теж, без будь-яких підстав чинити опір. І це інколи
психологічно деморалізує організаторів цієї великої
справи. Ми повинні використати досвід людей, що
працюють коло цієї справи, залучити їх до роботи,
надто до реконструкції міського господарства.

Ви повинні до питання будівництва вжитися серйоз-
но. І безпосередню увагу треба віддати майданам. Ви
знаєте, наприклад, що клінкерів у нас майже не за-
стосовують. За кордоном цей вид роботи широко за-
стосовується. Треба, й у нас ширше розгорнути цю
справу.

Механізувати виробництво будівних матеріалів та їх транспортування

Дальше питання — це питанн про механізацію. Ме-
ханізація повинна відбуватися лінією виробництва
будівних матеріалів, а надто лінією транспортування
будівних матеріалів до будов. Адже ми в Харкові під-
рахували, що 27% нам, примірно, коштує транспорт, а
інколи вартість транспортування доходить 38%. Якщо
ми вкладаємо 53 мільйони в комунальне будівництво,
то 38% дасть близько 2 десятків мільйонів, які треба
витратити на саме транспортування будівних матеріа-
лів. А скільки можна було б на ці гроші спорудити
будинків? Як бачите, є над чим подумати. Міський
парткомітет і заходився ретельно коло цієї справи.

Він поставив завдання організувати транспортування так, щоб набагато зменшити витрати, і опрацював ряд практичних заходів, завдяки яким можна цього домогтися. Адже нам одна цеглина часто коштує 50 коп. тільки тому, що до 80 крб., які коштують 1.000 цеглин на виробництві, додається 120 крб. на перевози, а в нас перевози бувають часом і подвійні, бо вантажі одразу до місця призначення не потрапляють. Утворюється, як бачите, дуже велика цифра — 32 коп., вартість тільки самого перевозу будматеріалу. А якщо підрахувати скільки витрачається на укладання, то вартість однієї цеглини на самому виробництві доходить 50 коп. Я сам цю справу дослідив і мав, на жаль, змогу цього переконатися. Транспортування пожирає гроші, і коло цієї справи ми повинні добре попрацювати.

У нас є природний спосіб механізації — наша річка. Хоч ця річка і дуже мілководна, яку, як кажуть, горобець переходить бродом, але все ж цією річкою можна протягом певних 3 місяців організувати представлення матеріалів водяним шляхом. Цегельні й піскові кар'єри розташовані на березі річки на Журавлівці. Треба зорганізувати перевози матеріалів водяним шляхом. Таке конкретне завдання стоїть саме перед нашим центральним районом і його треба розв'язати найближчим часом. На це потрібно 8 човнів, що в нас є. Треба зорганізувати роботу так, щоб 4 човни везли матеріал, а 4 навантажували, і тоді буде безперервний рух. Розвантаження треба влаштувати там, де електрична станція. Там саме проходить трамвайна колія і це буде зручно. Розвантаження можна організувати зводом. Така постава роботи дасть змогу нам не залежати від коней, виконувати ними тільки потрібну нам роботу і набагато зменшити собівартість. Найпростіша арифметика підказує мені, що вартість цієї справи становитиме сушу дрібницю. Я гадаю, що ми здешевимо транспортування цих вантажів великої ваги не менше як на 75⁰/. Але

якщо ми навіть здешевимо тільки на 20%, то й тоді дуже виграємо в темпах. А в нас часто цегла лежить на цегельнях і ми не можемо її перевезти. Я поставив питання про транспортування водняним шляхом перед комунгоспом, дав строк на подання матеріалів 5 днів, але вже минуло 15, і не тільки не чути про здійснення цієї справи, а навіть і матеріалів мені не подали. Ось ще один доказ нашої нерухомости.

Ми повинні тепер перебудувати роботу тракторів, що працюють на будовах. Треба наші трактори взути в гумомі гальоші, пустити вулицями, щоб вони перевозили матеріяли. Ми розраховували на автомашини, але тепер ці автомашини навряд чи вдасться нам дістати. Не можемо ми розраховувати на наших коней і треба щось зробити, щоб замінити автомашини. Тут є два способи. Перший—це дати тракторам гумові шини й пустити їх вулицями. Це питання легко розв'язати в умовах Харкова. Ми маємо 50 тракторів, які одержуємо з наказу т. Орджонікідзе з ХТЗ Крім того, ми можемо ставити питання, щоб зробити трактори над усяку програму. Ми можемо зорганізувати бригади, які виготовлятимуть трактори з браку. Можна використати браковані частини, щоб зробити трактори. Протягом кварталу можна з таких бракованих частин випустити десяток тракторів, а кожний трактор може замінити дві машини, бо до кожного трактора можна причепити дві площинки, яких автомобіль не візьме.

Другий спосіб заміни—це трамвай. У нас його використовують на перевози вантажів зовсім не досить. Ми повинні на будівні роботи пересунути 4½ мільйони тонн. Треба розрахувати, яким видом транспорту та скільки перевезено. За нашими приблизними підрахунками наявні в нас 73 машини повинні перевезти 665 тис. тонн за умови, що ми збільшимо коефіцієнт використання автопарку з 52% наявних тепер до 82%. Трактори ще розраховані на порівняльно невеличкі перевози в 100 тис. тонн. Отже, 3.600 тис. тонн ми маємо перевести іншими засобами, зокрема кіньми.

Але на коні дуже сподіватися не можна, а треба числити на трактори й трамвай. Треба до кар'єрів підвести шляхи, якщо не можна прокласти трамвайної колії, треба прокласти вузькоколійну. Рейки можна дістати. Треба так zorganizувати роботу трамваю, щоб коефіцієнт видатності кожного мотора був не менший за 75-80%. Тепер цього ще нема. Мені казали, що мотори слабосилі, не беруть, а виявляється, що мотори можуть брати по три причепа, коли, приміром, вони везуть дерево. Треба зробити ще причепа, і це питання можна розв'язати. Трамвай повинен перевезти не менше 1,2 млн. тонн вантажу до будівель.

Цілий ряд заводів може виготовляти ці причепа: ХПРЗ, вагоноремонтний та інші. Ми доручили трамвайному трестові виготовити господарським способом у власних майстернях 30 вагонет, щоб вони увішли до експлуатації не пізніше як 1-VIII, а перша партія була випущена 1-V, і доручили ХВРЗ до 15 травня зробити 30 10-тонних площинок. Але вже чути розмови, що немає звідки взяти матеріяли. Щодо цього, то нема чого й казати, бо є величезні спроможності. Є дуже багато побитих вагонів і ми маємо автоген-ножиці, якими можна вирізати потрібні нам частини. У цій справі навіть використаний, так сказати, стомлений метал, може витримати обтяг у перевозах піску, дров тощо. Перевози трамвайним шляхом—це питання величезної ваги, і треба примусити наш комунгосп працювати по-новому й примусити по-новому працювати трактори та трамвай.

Ми повинні як слід взятися до механізації трудомістких операцій у будівництві. Візьмімо здійснене у нашому районі спорудження будинку ДПУ. Якщо на інших будівництвах укладали 400 цеглин, або близько цього, то тут дійшли понад 1.000 цеглин на кожного муляра. Влаштували гумовий конвейер із відповідним подаванням, замість носити цеглу на спині. А проте на нашому південному вокзалі та на багатьох будовах гумових конвейерів не використовують хоч вони і є.

Треба механізувати й процес тинькування. Чому б тут не застосувати пневматичної методи. Ми б у десять разів тут зменшили витрату робочої сили.

Міське господарство на рейки госпрозрахунку

Я хочу зупинитись і на питанні про кошторисну вартість будівництва. Це питання надзвичайно важливе. У нас ще є погана традиція, що ось, мовляв, будуватимемо, а потім підрахуємо, скільки це нам коштуватиме. Це настанова антипартійна, опортуністична настанова і з нею треба рішуче боротися. Ми повинні знати собівартість на кожен день, знати собівартість кожного вкладеного кубічного метра будови. Якщо за калькуляцією він має коштувати таку ось суму, то ми не маємо права витратити ні на копійку більше.

Наші партосередки, партгрупи, райкомітети повинні поставити це питання на порядок денний своєї роботи. Потрібний суворий режим ощадности. Над цим питанням і іншими лініями ми тепер прапюємо. Наприклад, треба нам дати лад у трамваї, адже ми в трамваї можемо дістати мільйон крб. додаткових, навіть без окремих заходів, а тільки впорядкувавши проїзд у вагонах, зліквідувавши, наприклад, безплатний проїзд тощо (я не маю на увазі безплатного проїзду членів міськради, не в цьому річ). Подивиться, що робиться ранком у вагонах, коли люди їдуть на роботу? Вони сідають не тільки у вагон, висять на східцях, залізають ледве не на дах, щоб тільки доїхати вчасно на підприємство. Наш трамвай розраховано на перевіз робітним часом 33.000 чол., а треба перевозити 78.000 чол. Отож, приблизно 45.000 або підуть пішки, або чіпляються все ж на ці трамваї і їдуть безплатно. Поза тим треба впорядкувати саму експлуатацію вагонів. У Москві кожний вагон бере три причепа, а в нас їздять з двома, а іноді й з одним. Треба організувати виробництво причепних вагонів на наших заводах і майстернях. Додавши ще один причеп, ми збільшимо на одну третину перепускную спроможність нашого

трамвайного парку. Треба це питання поставити, як першорядне. Поза тим, якщо прискорити рух на 1 влм., то ми одержимо додатковий мільйон крб., а це можна зробити, це уможливлюють зробити і профіль наших колій, і стан вагонів тощо. Треба нам саме так шукати каналів, що дали б змогу одержати більше прибутків.

Нам треба будувати добре, дешево, швидко й міцно. Це завдання не повинно сходити в нас з порядку денного, як і питання про режим ощадности в цілому і в царині комунального господарства, куди треба набагато більшою мірою змобілізувати кошти людности.

За чистоту, за зелені насадження, за більшовицьке обслуговування робітників

Хочу ще звернути вашу увагу на санітарний стан наших улиць. Подивіться ось хоча б на вулицю ім. Дзержинського. Там недалеко від ДПУ є будинок із гарним чолом, але біля нього лежать величезні купи сміття. Його ніхто не вивозить. Сміття перетворюється на пил, вітер розвіває цей пил і маємо своєрідне використання сили вітру на очищення вулиць (сміх). Очевидно, комунальники ухвалили використати природне провітрювання, а я їм хочу порадити використати автокар очищати наші вулиці. Ці автокари теж можна виробляти в нас внутрішніми засобами.

Візьміть наші лазні. Я вже розповідав на активі за лазні та їхній стан. Треба висунути вперед питання про санітарний стан лазень, треба негайно їх упорядкувати.

Наші вулиці ми повинні зробити на сад у квіту. Правда, ми тільки тепер садимо, але то більше ми повинні боротися за санітарний стан міста. Питання санітарного стану ми не повинні забувати і коли ми будемо. А ми, коли будемо, вважаємо чомусь за неодмінно потрібне провозити матеріяли центральними вулицями. Ми псуємо і вулиці, і брук. Ось збуду-

вали ми брук, а тепер самі його розбираємо. Ми підвели його до Чугуєва, працювали протягом 3 років поки до Чугуєва дійшли і знову починай ремонтувати спочатку. Берегти ще не вміємо його. У нас не навчилися бережно ставитися до шляхів.

Одне з серйозних питань—питання про устаткування для нашого комунального господарства. Перед усім треба налагодити виробництво в Харкові екскаваторів. Ми робимо в одній майстерні екскаватори, вже зробили їх кілька і повинні до 1 травня зробити 20 шт. За півріччя ми зробимо 30, а може й 40. Але цього не досить. Ми ухвалили організувати виробництво екскаваторів на ліжковому заводі, де за умовами технологічних процесів це зробити цілком можливо. Треба допомогти ліжковому заводові в організації виробництва цієї нової для нього продукції. І тут роль райпаркому якнайбезпосередніша і, безперечно, чимала.

Треба зорганізувати виробництво устаткування для пралень. Наші пральні не задовольняють нас своєю пропускною спроможністю. У центральному районі ми повинні збудувати спеціальні пральні, або організувати такі в новобудованих будинках.

Ми абияк обслуговуємо червоноармійців, студентів, вельми погано обслуговуємо робітників, що живуть артілями. Але щодо людей з родинами, які мешкають тут у центральній частині міста, то такого обслуговування зовсім немає. Треба організувати виробництво відповідного устаткування. Я якось цікавився, зацікавився, що треба зробити, щоб налагодити таке виробництво і мені сказали, що можна зробити цілий ряд машин навіть не витрачаючи додаткового металю, а використовуючи заводські покидьки. Питання про устаткування пралень поставив червневий пленум, але й досі його не розв'язано.

Підсумовуючи, я знову підкреслюю, що, ставлячи на своєму пленумі це питання, ви зробили крок уперед. У наступному треба вам ставити це пи

тання не взагалі про комунальне господарство та житлове будівництво, але диференційовано з окремих завдань, приміром, про підземне будівництво—каналізація, водогін, спорудження будинків, санітарний стан тощо. Або ось питання про водопостачання. Води в нас не вистачає, а воду безбожно витрачають і здебільшого це буває в центральних установах. Те саме і щодо споживання електрики. У нас ще є багато, тає званих, „диких“ лічильників. Ось недавно виявили такий „лічильник“ на вул. Артема, майже в самому центрі, у вашому центральному районі. Ось так диференційовано, конкретно, практично нам треба ставити питання міського будівництва, невпинно борючись за здійснення постанов червеного пленуму ЦК нашої партії.

Залучаючи широкі маси трудящих, утворюючи навколо комунальних органів міцний пролетарський актив, спираючись на його допомогу та ініціативу, рішуче борючись проти головної небезпеки — правої небезпеки відставання в темпах комунального будівництва, проти опортуністичного ставлення до використання місцевих будматеріалів, використання механізмів, до виробництва їх на основі мобілізації внутрішніх ресурсів, використання покидьків тощо, рішуче борючись проти „лівого“ прожектерства, що відтягає кошти з наших напружених бюджетів, від справжнього більшовицького обслуговування робітників, — ми доможемося цілковитого й швидкого виконання постанов партії про реконструкцію міського господарства (тривалі оплески).

КАС'ЯНІВ ТА МАМИКОНОВ

БУДУЄМО СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ХАРКІВ

(Що повинен знати кожен комсомолец Харкова про проект соціалістичної реконструкції столиці України,

РОЗДІЛ I

Навколо генпланування організувати думку громадськості

Питання швидкої ліквідації відставання міського господарства від загального розвитку країни, соціалістична реконструкція старих та будівництва нових міст у промислових районах і агроцентрах (радгоспи, колгоспи, МТС) є величезне політичне завдання будівництва.

До здійснення цього завдання спрямовано увагу партії, всієї пролетарської громадськості, і зокрема комсомолу.

„Питання розвитку міського господарства СРСР ставиться на даному етапі в ряду першочергових і центральних питань, від яких чимало залежать далішні успіхи індустріалізації країни і будівництва соціалізму“ (Каганович).

Проблема міста, його розвиток та майбутнє — питання розміщення людства і типу житла в безкласовому соціалістичному суспільстві, питання знищення вікових противенств між містом і селом глибоко хвилюють нашу молодь та громадськість і є на сьогодні досить актуальні.

Відповідь на ці вельми важливі й наявні питання ми дістаємо в основоположників наукового соціалізму, — в наших учителів Маркса, Енгельса, Леніна.

Правильно розв'язати ці завдання можна тільки на підставі марксизму-ленінізму.

Фрідріх Енгельс у „Житловому питанні“ писав :

„Безглуздо бажати розв'язати житлове питання, зберігаючи сучасні великі міста. Сучасні великі міста можуть припинити своє існування тільки після знищення капіталістичного способу виробництва.

Спосіб розв'язати (житлове) питання соціалістичною революцією залежить не тільки від умов часу і місця, але й від розв'язання куди головніших проблем, серед яких одна з найістотніших — це знищення противенства між містом і селом (стр. 35 - 36).

Як знищимо противенство між містом і селом Фрідріх Енгельс у своїх „принципах комунізму“, кажучи за соціалізм, розвивав таку думку :

„Противенство між містом і селом зникне.

— Ті самі ж люди працюватимуть над рілляництвом та промисловістю замість того, щоб давати це робити двом різним класам“.

Основоположники наукового соціалізму єдино правильно поставили питання про майбутнє розміщення житла — залежно від відозміни соціально - економічних підвалин суспільства тільки після знищення в наслідок соціалістичної революції капіталістичного способу виробництва, в умовах диктатури пролетаріату можливе реальне розв'язання житлового питання і ліквідація противенства між містом і селом і в зв'язку з цим зміниться самий тип міста житла.

Скинувши капіталістичний устрій, пролетаріат, що веде за собою трудове селянство, встановлює під керівництвом комуністичної партії соціалістичну систему виробництва, яка сама собою руйнує підвалини, на яких тримались і поглиблювалися противенства між містом і селом.

Ми перебудовуємо старі та будуємо нові соціалістичні міста. „Ми прямуємо до ліквідації противенств між містом і селом не на основі ліквідації міст, а на основі їх відозміни й соціалістичної перебудови села до рівня передової міської культури“ (Каганович).

Наші пролетарські міста як центри матеріальної бази соціалізму, ведуть величезну роботу в перебудові села, підтягують село на рівень міської соціалістичної культури.

Вступ СРСР в період соціалізму визначився бурхливим зростанням наявних та нових міст.

В другій п'ятирічці в галузі соціалістичної реконструкції міського господарства й радянського містобудівництва стоять ще більш велетенські завдання.

Здійснення цих завдань треба щільно пов'язати з правильним розумінням і реалізацією настанов Леніна про „нове розміщення людства“.

На здійснення історичних вельми важливих настанов Енгельса й Леніна спрямовані постанови Червеного пленуму ЦК ВКП(б) про соціалістичну реконструкцію міського господарства, що забезпечують соціалістичну перебудову міст, через планову відозміну, яка забезпечує розвиток темпів соцбудівництва, через поліпшення побутових умов робітничої класи та через поступове послідовне усуспільнення побуту.

Здійснити ці завдання не можна без активної участі та допомоги всієї трудящої людності.

Тільки за активної участі та допомоги всієї трудящої людності, насамперед, комсомол, економісти, архітектури та інженери складуть реального та правильного проєкта планової соціалістичної реконструкції нашої столиці Харкова, що відповідатиме настановам Маркса, Енгельса, Леніна. Треба сказати, що повне та правильне опрацювання проєкту реконструкції Харкова, що відповідає настановленням партії, що виходить з практики та теорії соціалістичного будівництва, можна забезпечити тільки за участю широких мас трудящих, насамперед, комсомолу та робітників Харківських підприємств. Цілу низку практичних настановлень, що їх проєктні організації поклали в основу своєї роботи, треба перевірити і повинні стати за об'єкт критики в робітників, робітничої молоді і

в першу чергу комсомольців. Треба щоб трудящі висловили свої погляди, думки щодо цих практичних настановлень.

Надзвичайно багато цінних пропозицій та вказівок щодо самого проєкту планування та реконструкції Харкова можуть подати робітники — старі мешканці Харкова, які добре знають місто, його райони та передмістя, мають можливість вказати на низку моментів і фактів, що їх не зауважено, не опрацьовано за пляново-економічного вивчення, не враховано і в проєкті планування. Проте, ці моменти та факти ускладняють або полегшують планування міста. Треба також щоби робітники давали свої вказівки в справі самих накреслень генерального плану, критикували їх у цілому та окремі елементи, на підставі певних даних.

Надзвичайно цінним буде пророблення серед робітників, серед партійних та комсомольських організацій підприємств, пророблення питання про обличчя міста в умовах переходу до безкласового суспільства, в умовах ліквідації капіталістичних елементів в країні, зокрема в містах, умовах ліквідації противенства поміж містом та селом та утворення нового типу людських селищ.

На сьогодні одно ясно, що навіть у час, коли будуть зліквідовані противенства між містом і селом, людські селища так чи інакше будуть зв'язані з виробничими комбінатами і звичайно своїм типом будуть багато подібні до соціалістичних міст, що перебудовуємо і будуємо на даному етапі.

Виходячи з цього, для соціалістичної перебудови Харкова дуже цікаве такі питання.

Наприклад, є певне, в умовах погано розвиненого міського транспорту, бажання трудящих жити біля місць праці, біля заводів, установ тощо.

А звідси виходить, що в нас робітничі райони (Червонозаводський, Новоселівський, Журавлівський, Москалівський та інші) і райони, де живуть переважно службовці та інтелегенція (Центральний і Нагірний

райони). Чи не стане наслідком цього деяке розділення між цими категоріями трудящих або це можна виправити якимись заходами.

Ще приклад:— Тепер у Харкові є багато домоволодінь — одноповерхових будинків, що належать робітникам та службовцям. Чимало таких будинків в тих районах, які буде або реконструйовано, або перетворяться на промислові склепові райони та зелені площі. До цього призводить низка причин. Так чи інакше ці калупки, а може й будинки покраще, доводиться руйнувати. Ось як це зробити, щоб це руйнування відбулося якнайбезболісніше, щоб в умовах житлової кризи провести переселення — про це дуже бажано чути думки робітництва Харкова.

Таким чином набереться багато матеріалу для Д. проміста та Міськради — пропозиції, погляди, зв'язки в справі перших накреслень генерального плану Харкова. Ці матеріали повинні концентруватися в бюро робітничих пропозицій, що збиратиме їх, відбиратиме корисні та потрібні, відкриватиме та відкидатиме всі моменти прояву ворожих для соцбудівництва елементів, що й тут можуть зробити спробу розгорнути свою роботу.

Перший на допомогу проектним організаціям прийшов Харківський комсомол. Комсомол тепер розгорнув широку популяризацію змісту та значіння генплану — і цим самим згуртовує навколо цих робіт громадську думку.

В квітні 1932 року відбулася перша міська комсомольська конференція з питань міського господарства і на спеціальній секції пророблювалось питання генпланування, що дало багато корисних порад Діпрмістові.

За постановою конференції утворено центральний комсомольський штаб сприяння складати генерального плану соціалістичного Харкова. Утворено також комсомольські пости в тих установах, що зв'язані з проектуванням Харкова.

Комсомол повинен домогтися, щоб питання генпланування всі організації постановили на порядок денний своєї роботи.

Плянун майбутньої соціалістичної столиці повинні віддавати надзвичайно багато уваги всі організації, а насамперед комсомол, профспілки та преса.

Комсомольці, старі робітники та ГТІ повинні глибоко продумати кожний об'єкт — елемент майбутнього міста і конкретно допомогти проєктним організаціям у складанні плану.

РОЗДІЛ II

Капіталістичне місто — породження капіталістичного суспільства цілком відбиває всю його соцекономічну структуру, його анархію виробництва, відбиває всі суспільні противенства, що є основою капіталістичного способу виробництва. Капіталістичне місто є житло головно двох основних клас капіталістичного суспільства — пролетаріату та буржуазії, а також прошарку поміж них, дрібної буржуазії.

В капіталістичному місті розгортається боротьба цих двох клас. Класова боротьба поміж пролетаріатом та буржуазією щораз гострішає, щоразу до цієї боротьби втягуються чимраз більші маси пролетарів, яких утворює село наслідком глибокого розшарування села під впливом розвитку капіталістичних відносин у сільському господарстві та його індустріялізацією на капіталістичній основі.

В капіталістичному місті скупчуються надмірно великі маси речей та людей на невеликих площах, чим утворюються нелюдські умови життя для пролетаріату й трудящих. В місті концентруються всі цінності капіталістичної культури, і це тоді, коли села пустіють, відриваються від світу, стають глухими закутками, залишеними без усякої культури (надто різко цей процес відбивався в передреволюційній Росії).

Капіталістичне місто має такі характерні риси:

1. Нічим необмежена безпianoва концентpация капіталів, промисловості, людності.

2. Анархія та розміщення розвитку основних елементів міста — промисловості, житла, транспорту центрів.

3. Надзвичайна скупченість людності та гостра житлова криза для частини дрібної буржуазії та для всього пролетаріату, та надзвичайний простір та пишнота житла панівної класи.

4. Патологія (хвороба) транспорту, що по багатьох містах доходить безнадійної постійної катастрофи — транспорт перестає робити.

5. Необмеженість зростання міста в цілому.

6. Постійне поглиблення противенства поміж містом та селом.

7. Класове районування міста — найкращі райони для капіталістів — найгірші для пролетарів. Всі ці противенства в капіталістичному місті весь час поглиблюються, не зважаючи на марні спроби капіталістичних учених та техніків повести зростання капіталістичних міст планоноим річизцем.

Саме ця капіталістична „планоність“ або застосування її до містобудівництва — „планування міст“ — має характер цілком властивий капіталістичному суспільству: в своїх проєктах капіталістичні планувальники намагаються врегулювати правові та економічні стосунки приватних власників окремих елементів міського господарства. Житло там належить одним капіталістам, трамвай — другим, електрика — третім, театри — четвертим, торгівля та харчування теж в окремих приватних руках. Ясно, що поміж усіма цими власниками виникає безліч суперечок, а коли до цього додати основну суперечність поміж капіталістами та пролетаріатом, то стане ясно, що капіталістичні міста з анархії не вилізати аж до майбутньої пролетарської революції та радянської влади.

Великі хижаки шматують та їдять менших, а всі вони спільно намагаються пригнобити пролетаріат.

В цьому їм з великою охотою допомагають соціал-фашисти. Тому за часів „стабілізації“ капіталізму по багатьох капіталістичних країнах було розвинено, так зване робітниче житлове будівництво. Капіталісти намагалися з верхівки пролетаріату зробити слухняних і бідних буржуа.

Міське господарство є складова частина всього народного господарства й зрозуміло, що світова капіталістична криза вже охопила і капіталістичні міста. Останні відомості кажуть про банкрутство багатьох великих міст Європи та Сполучених Штатів. Збанкрутували Чикаго, Філадельфія, Детройд, місто, де розташовані основні підприємства Форда, який обіцяє своїм робітникам „добру“ платню та „гарне“ життя, багато німецьких та австрійських міст. Берлін, Букарешт, Відень теж наближаються до цього.

Ми маємо такі разючі факти, коли розпочате будівництво будинків припинено через те, що не буде наймачів квартир. Трудящі і навіть дрібна буржуазія не мають роботи, не можуть уже платити квартирної плати і навколо міст виростають справжні дикунські величчя з наметів, землянок та халуп з усіляких похитків, без води, каналізації, електрики, опалення, шляхів.

Про ці факти каже навіть орган німецької важкої промисловості, газета „Бергверксцайтунг“: „З надмірно дорогих для них міських будинків, квартир безробітні Берліну виїжджають у передмістя. Біля брам великих міст виникають халупи. Ніхто не згадує про лазні, не кажучи вже про інші комунальні послуги. Ми повертаємось до первісних часів. Газова лампа знову, як 10 років тому, горить у цих халупах. Але ж високо над ними проходять електричні дрони, а за декілька кілометрів від них найновіші технічні підприємства, великі досягнення. Каналізації не має“.

В Німеччині зменшується кількість відвідувань лазень. Лазні закриваються, бо в трудящих немає грошей, щоб заплатити за цю елементарну потрібну річ.

Досить цих фактів, щоб характеризувати господарський кризу капіталістичних міст. З технічного погляду ми можемо вказати на транспортні ускладнення, зв'язані з розвитком автотранспорту в капіталістичних умовах та неправильним плануванням та забудовою міста, труднощі технічної організації міста, що виникають на ґрунті скупчення великих мас людності в місті (підземне господарство, водопостачання, каналізація, постачання харчових продуктів тощо).

Спроби планування капіталісти намагалися провести не тільки в межах окремого міста, а навіть в межах цілого району. Це так зване „районове планування“. Виникло воно в Німеччині (опрацьовано районове планування Рурського Басейну), в Англії (вугільні райони Велзу), в Сполучених Штатах і навіть в Італії (промисловий район Л'юмбардія).

Це планування в тому, що район розглядається як господарчо-технічна єдність, складається єдиний план міських та районових шляхів сполучення, (рейкових, безрейкових, водяних), розташування зон водопостачання, місць спуску каналізаційних стоків у річку, встановлюється межі та напрями розвитку окремих міст та селищ, складається навіть план розташування промисловості та сільського господарства. Це найвищий щабель розвитку капіталістичної науки планування залюднених пунктів, але тут ця наука стала безпорадна, бо капіталістична техніка переросла межі капіталістичної власності на засоби виробництва та приватного землеволодіння, цих досягнень капіталістичної науки та техніки не можна використати в умовах капіталізму. (Це є ще один із доказів загнивання капіталізму). Тільки Радянський союз, що будує соціалістичне господарство на ґрунті останніх досягнень світової науки й техніки, зможе здійснити районове планування залюднених пунктів.*

* На Україні здійснюється соціалістичне районове планування Донецького Басейну, в РСФРР — Кузнецького Басейну.

Міста царської Росії мали певною мірою відмінний характер проти міст Європи та Америки. А що Росія була аграрна країна, то старі російські міста в своїй масі залишились просто, як великі, погано збудовані та устатковані села, встигнувши водночас набрати всіх прикмет капіталістичних міст.

Імперіялістична війна, а потім громадянська вщент зруйнували наші міста. Пролетаріату довелося з початку поновлювати міське господарство, а потім уже розпочинати реконструювати старі та будувати нові міста.

В своїй доповіді на Червневому пленумі ЦК ВКП(б) 1931 р. т. Каганович відзначив, що тільки на підставі створення своєї промислової бази, тільки після відбудування сільського господарства, тільки тоді, „коли ми домоглися величезних успіхів та перемог на фронті індустріялізації, соціалістичної перебудови сільського господарства, коли ми вступили в період соціалізму, ми поруч з дальшою роботою висуваємо на перший план як одне з найголовніших завдань — завдання підтягування міського господарства до рівня всього народного господарства, завдання ґрунтовної соціалістичної реконструкції міст та будівництва нових міст у нових промислових вогнищах, великих МТС, радгоспах та колгоспах. Сучасне міське господарство стає вузьким місцем соціалістичної перебудови нашої країни як з погляду задоволення матеріальних і культурних потреб робітничої класи, так і з погляду зростання нашої промисловости. Відсталість міського господарства стає гальмом для дальшого розвитку соціалістичного господарства країни і дуже гальмує розгортання культурної революції.

Ми розгортаємо на фундаменті соціалістичної економіки соціалістичну реконструкцію міст СРСР. Друга соціалістична п'ятирічка розгортає перед нами величезну картину розвитку, продуктивних сил соціалістичної країни, розвитку, на основі якого стає можливим побудувати безкласове суспільство.

Постанови червневого пленуму та XVII партконференції ставлять перед усіма нами величезні завдання в справі будівництва міст.

Це спричинює величезне зростання міської людності
1932 р. 35.000.000 чол.

1937 р. 50.000.000 чол.

Збільшення на 43% проти 1932 року.

При чому з цих 50 мільйонів вісім мільйонів — людність агроіндустріальних міст*).

Житло соціалістичного суспільства і соціалістичні міста, що виникають як потрібна частка соціалістичного будівництва, що матеріально відбивають це будівництво — потрібно запроектувати на те й так, щоб забезпечити будівництво соціалістичної культури, соціалістичного побуту позакласового соціалістичного суспільства.

Які ж на ґрунті цих загальних постановлень маємо зробити практичні висновки в галузі проектування та побудови соціалістичних міст.

Для цього потрібно:

1. Знайти правильну систему соціалістичного розселення трудящих по всій країні: що її безпосередньо зв'язано з рівномірним розміщенням промисловості на основі використання природних багатств країни, що, з другого боку, викликає ліквідацію економічної та культурної відсталості національних окраїн, утворення кадрів національного пролетаріату, що веде за собою всі маси на бій за соціалістичне суспільство.

2. Система соціалістичного розселення повинна також розв'язати протиріччя поміж містом та селом на базі назначеної індустріалізації країни та на базі індустріалізації й колективізації сільського господарства.

*) Типу того міста, що вже тепер є при велетенському зернорадігоспові „Велетень“ який має великі житлові будинки, провулиці, електрику, водогін, автошлях, театр, інститути тощо. Це не промисловий центр, але це й не село — це новий тип селища агроіндустріального міста.

3. На даному етапі всебічно розвивати та зміцнювати пролетарські центри — вогнище пролетарської культури, водночас розгортаючи радгоспно-колгоспне будівництво, збільшуючи тут селища до тих оптимальних розмірів, які вимагає даний, конкретний об'єкт.

4. Знайти та здійснити правильні обсяг та темпи усуспільнення побуту в їхньому організаційному, матеріальному та політичному відображенні.

5. Для кожного конкретного випадку знайти діалектичне — правильне розв'язання соціалістичної реконструкції наявного міста.

6. Наслідуючи досягнення світового містобудівництва та світової містобудівничої техніки, видати та застосувати в радянському містобудівництві те, що допомагає утворенню соціалістичного суспільства, та відкинути те, що може це утворення затримати.

7. Створити таку архітектуру соціалістичних міст, яка відбиваючи собою будівництво соціалістичної культури, сприяючи цьому будівництву, довела б містам єдине високо-художнє, ідейнонасичене архітектурне оформлення.

8. Збудувати зразкове комунальне господарство: водогін, каналізацію, електрику, газифікацію, теплофікацію, зв'язок, транспорт, зробити деревонасадження, щоб утворити для трудящих добрі й здорові умови життя — утворити здоровий комфорт.

9. Планово організувати міста, відводячи під будівництво певних споруд або будинків міста саме ті місця, що найкраще сприятимуть роботі даної спорути, як організованого елементу цілого міста.

10. Залучити широкі маси трудящих до активної участі в розв'язанні всіх перелічених питань, активної участі в будівництві та реконструкції міст Союзу СРСР.

Ось дуже коротко викладені завдання та шляхи розв'язання завдань у царині радянського містобудівництва.

Подивімось, як їх можна застосувати в роботі над соціалістичною реконструкцією пролетарської столиці України — Харкова.

РОЗДІЛ III

Перед тим, як кинути оком у майбутнє, та крок за кроком простежити, як Харків перетворюватиметься на справжню соціалістичну столицю України, огляньмо, що саме ми повинні переробляти, ламати, будувати наново, проаналізуємо реальну дійсність, з якої ми повинні виходити, складаючи свого проєкта.

Харків — велике промислове місто, з великою важкою індустрією та великим відсотком пролетаріату.

На 1 січня 1932 р. Харків мав 650.000 чол. постійної людності, з яких робітників промисловости та транспорту Харкова 150.000 чол.

Крім цієї людності, до Харкова тяжить людність багатьох сіл та містечок, що вони розкидані навколо Харкова. З Мерефи, Буд, Люботина, Вільшани, Деркачів, Чугуєва, Змійова тощо, іноді навіть з Полтави. До Харкова щодня залізницею приїздить 60.000 чол., хто на роботу, хто в приватних справах. Це значить, що з Харковом зв'язана величезна людність сільсько-господарської смуги, яка сягає від Харкова на 50—60 кілометрів.

Харків не тільки чималий промисловий центр, що лежить на перехрещенні великих залізничних шляхів із півночі на південь та із заходу на схід. Він насамперед столиця УСРР. Отже, він є адміністративний, політичний та культурний центр одної з найбільших республік Союзу.

Харків невпинно зростає. Зростання це наздогнало та випередило те будівництво, що повинно забезпечити людність Харкова житлом, водою, електрикою, транспортом, зеленим насадженням та взагалі — всім потрібним побутовим та культурним обслуговуванням.

Стан комунального господарства Харкова до деякої міри гальмує розвиток Харківської промисловости:

транспорт, водогін, електробаза, житло, пральні, лазні тощо, неспроможні задовольняти потреби промисловості та робітників, бо мають недосить відповідний рівень свого розвитку.

Варто лише пригадати славнозвісний Харківський трамвай, щоб уявити собі, скільки через нього було запізень на роботу — не кажучи вже про втому, яка неодмінно буває в наслідок трамвайної подорожі з одного краю міста до другого.

Житлова площа (кількість квадратних метрів житлового приміщення на одну людину) в Харкові пересічно дорівнює — 5,3 м. Щоб уявити собі, що це за площа, досить сказати, що на ній можна поставити лише одне ліжко, невеликий стіл та стілець. Решту меблів і поставити ніде.

Коли розрахувати площу так, щоб забезпечити всі санітарно-гігієнічні вимоги, щоб зробити житло здоровим, зручним та світлим, то треба на одну людину давати не по 5, а по 18 квадратних метрів житлової площі, не враховуючи площі збиралень, коридорів, ванних кімнат тощо. Це значить, що на кожному людину повинно припадати стільки повітря та світла, щоб вона могла вільно дихати чистим повітрям.

Пригадаймо тільки зовнішній вигляд Харкова, Бруд. Хмари пилюки, що лізе в очі та бруднить одяг. Де-не-де стоїть жалюгідне деревце або кущик.

Будинки, що їх залишив купецький та дрібно-буржуазний Харків, аж ніяк неспроможні прикрашувати пролетарську столицю. А дрібні халушки, що засмічують покищо більшу половину Харківської території — утворюють з деяких районів вигляд колишніх провінціальних містечок.

Брукованих вулиць у Харкові куди менше як в брукованих. Та й брук той, що є, крім деяких головних вулиць, такий старий та зіпсований, що він затримує вуличний рух, в жодному разі йому не сприяючи.

Харківська каналізація охоплює тільки деякі райони, обслуговуючи 30 — 40% людності.

Асенізація та санітарна валка вивозить тільки 40% Харківського бруду, 60% залишається на місці.

Славнозвісні річки Харківські тонуть у своїх долинах, засмічені всім Харківським брудом. Замість того, щоб бути джерелом здоров'я—річки справжнє джерело хвороб.

Інститут комунальної гігієни провів санітарно-гігієнічне дослідження Харкова. Наслідком цього дослідження виявилось, що найбільше захворювань на малярію, черевний тиф, дизентерію скупчується саме в тих районах, що лежать у долинах річок.

Щороку людиність цих районів відчуває всі неприємні наслідки весняних злив. Повіддю в Харкові заливається досить чималі території.

Але не тільки в цих районах бруд та хвороби. Наприклад, в Нагірному—найкращому щодо впорядкування—районі, дуже багато захворювань на черевний тиф. Це сталося через надто велику скупченість людності цього району. Там є деякі квартали, що на них на одному гектарі живе по 700—800 і більше чоловіка, а гігієна вимагає, щоб на одному гектарі жило не більше як 250—300 чол.

В Харкові майже немає таких виробництв, щоб вони дуже псували повітря, тобто металургійних, хемічних тощо, але в Харківському повітрі отруйних речовин та просто різних бактерій у кільканадцятьох більше як це припускають здорові умови життя. До цього спричиняються і зовсім недостатнє очищення міста від бруду, сміття та інших покидьків, і дуже мала норма зеленого насадження—4-5 метрів на 1 людину, а її треба не менше як 50.

В першому розділі ми з'ясували різницю поміж капіталістичним та соціалістичним містом, поміж капіталістичним та соціалістичним містобудівництвом.

Прикладаємо ці загальні визначення до Харківської дійсності.

Харків має своє „сіті“ (діловий та торговий центри)—майдани Р. Люксембург, Тевелева та Сергієвський. На

цих майданах та навкол них скупчено багато установ. крамниць, кіно, театрів, клубів, шкіл, технікумів, громадських, партійних та професійних організацій — навіть значна промисловість — дрібна, правда кустарна — скупчена в цьому центрі. Це значить, що цей центр притягує далеко більше людей та вантажів, як він їх притягував би, коли б Харків було вже збудовано по-соціалістичному.

Класове розшарування, через те, що старе місто було житлом двох клас буржуазії та пролетаріату, в Харкові надто позначилося.

Пролетаріят жив десь на околицях, або просто під брудним заводом, а буржуазія вибирала собі, де краще. От і виходило: Нагірний район, парк, театри, ресторани, іподром все це для капіталістів, а для пролетарів, — Павлівка, Іванівка, Москалівка, Заїківка, Журавлівка, там і хвороби й зливи, там жодного обслуговування та впорядкування.

От і вийшло, що в нагірній частині і будинки гарні, великі, міцні, один одного пишніше, а на журавлівках — самі халупи.

Будуючи місто, капіталісти звичайно, не могли собі дати раду з ним. Це спричинилося до того, що в самому центрі побудовано фабрики та заводи, що будинки порозкидані без складу та ладу.

Харківські старожитці пам'ятають, звичайно, часи, коли трамвай починав витиснювати конку. Кілька років з ряду — дві кампанії коняча та електрична билися за право обдирати харківського пасажера. Конка вимагала, щоб трамвай в жодному разі не обслуговував ті райони, де працювала конка, а трамвай мостився саме до цих районів, бо вони були вигідні. Через те й вийшла дуже покручена мережа трамваю, хоч її за часів радвлади значно виправлено та доповнено.

А що капіталісти будували місто без ладу, вуличний рух у Харкові хоч і не дійшов того шаленого темпу, як по великих містах закордону, але він такий і досі безладний, що б'є та ріже багато людей. Ву-

лиці вузькі, потоки людей та екіпажів спрямовано не туди, куди слід, утворено „запори“ руху. Наприклад, Харківський „центрозапір“—вузол центральних майданів уже нині пересичено рухом, а коли місто ще виросте й не буде вжито відповідних заходів, цей вузол перетвориться на справжню постійну катастрофу руху.

Тільки ґрунтова реконструкція міст, що стала можливою лише за існування диктатури пролетаріату, може цього уникнути.

Можна написати дуже велику книгу про безладдя та про хиби сучасного Харкова. Діпроміст (Державний інститут проєктування соцміст) зараз таку книгу пише. Зветься вона „Техно-економічне дослідження Харкова“. Ця книга охопить увесь Харків з усіма його сторонами та зробить основні висновки щодо перспектив його зростання.

Про окремі питання, що їх буде зачеплено в цій книжці, ми ще писатимемо. Зараз зупинімося ще тільки на двох моментах.

Навколо Харкова розкидано багато селищ хуторів, сіл, виселків, містечок. Усі вони так чи інакше зв'язані з Харковом. Це або села, що постачають Харкову сільсько-господарські продукти, або виселки, де живуть робітники та службовці харківських заводів та установ.

Не кажемо вже про село, де немає жодного впорядкування, — навіть про такі, де це впорядкування мізерне.

Такий стан цілком відбиває процес розгалуження поглиблення противенств поміж містом та селом, що він є дуже характерний для капіталістичного суспільства.

Наше завдання ці противенства знищити.

А щоб остаточно уявити собі характер та зміст Харкова, дуже коротенько зупинімося на його історії.

Подаємо кілька абзаців зі статті про історію Харкова з нашого столичного довідника.

„Історики нічого досліджувати в минулому Харкова. Ні легендарний Харко, що ніби заснував тут хутори і з першими населенцями боронив збройною рукою слобожанські степи від татар, ні основоположник Харкова за другою версією, наддніпрянський отаман Каркач—ватажок утікачів з-під польської, шляхетської кормиги—ні той, ні той в історії невеличкої фортеці, а згодом торговельного міста, будь-яких барвистих сторінок не вписали.

З початку другої половини XVII сторіччя, певніше від заснування фортеці в 1657 р. і аж до Жовтневої революції Харків був звичайнісіньким провінціальним містом, спершу він аванпост у боротьбі з татарами, а потім після знищення турецької фортеці — Озова, — ярмаркове місто, яких багато на Україні. Промисловим містом Харків став на початку XIX сторіччя. 40 заводів і одну фабрику знають реєстри 1815 р. Промисловість звичайно була дрібна, вироблялося переважно цеглу, свічки, мило тощо. Незабаром відкривається ливарний завод, а за якихось п'ятнадцять років Харків має вже чинбарні заводи, броварні, олійниці, вовномийні і 1837 р. число підприємств доходить уже 70.

Харківська промисловість неухильно зростає і 1875 р. підприємств зареєстровано вже понад 150.

Донецьке вугілля раптово зрушило металобробну промисловість. Слобожанської України з місця і останні десять років минулого сторіччя позначилися на Харкові чималим розвитком промисловости. 1896 року будують паротягобудівельний завод для збудованих за рік перед тим Південної та Донецької залізниць, і силу інших фабрик та заводів. На початку XX стор. Харків має 1.280 підприємств, а 1913 року число їх доходить півтори тисячі.

Побудовані нашвидку без будь-якого плану, харківські підприємства мали правити лише за джерело великих зисків для капіталістів — охорони праці не було там жодної, визиск панував нечуваний і робіт-

ник душився віл диму та сажі, бо підприємство було розкидано по всьому місту, без жодних піклувань про здоров'я людности.

Під час війни до Харкова перенесли один з найкращих електромеханічних заводів „ВЕК“—теперішній „ХЕМЗ“.

За часів громадянської війни харківські заводи переживали добу „запальничок“—тоді іржавіли варстати і свистів вітер крізь розбиті вікна цехів.

Соціалістичне будівництво піднесло харківську промисловість на нечувану височінь, реконструкція старих та будівництво нових заводів і фабрик ставлять Харків у шерг перших індустрияльних міст Союзу та Всесвіту.

Тракторний, Паротягобудівельний, ХЕМЗ, Серп та Молот, Вельосіпедний, Автоскладовний, Мотоциклетний, Турбогенераторний, Варстато-будівельний, Центральна ливарня, Авіо завод, Світло Шахтаря, Радіо завод, Паротягоремонтний, Вагоноремонтний та низка інших—ось список наявних та майбутніх промислових велетнів Харкова.

Коли до імперіялістичної війни харківська продукція становила якихось 100 мільйонів карб., то харківський Міськплян запроєктував на кінець другої п'ятирічки випуск продукції на чотири з половиною мільярди карб. проти 500 мільйонів 1930 р.

Відповідно до такого зростання промисловости зростає і людність.

Подаємо цікаву таблицю:

1730 р. . .	6.429 мешк.	1901 р. . .	198.837 мешк.
1810 р. . .	13.584	1917 р. . .	362.672
1850 р. . .	41.861	1926 р. . .	409.500
1883 р. . .	160.562	1930 р. . .	593.000
	1932 р. . .	670.000 мешк.	
	1937 р. . .	1.000.000	
та	1947 р. . .	1.850.000	

Нечувана експлуатація робітників швидко підняла їхню революційну свідомість і вже 1900 р. Хар-

ків бачить перший вибух революційних пролетарських сил — 1 травня на вулиці вийшли організовано тисячі робітників. Загальний страйк 1905 р. поставив царських посіпак перед страшною силою, що озброєною рукою готувалася скинути самодержавство.

До революції був один крок. Царські жандарми великають з Чугуєва до Охтирки військові частини, бо з'агітована харківська залога відмовилася стріляти на робітників.

На кінному майдані — майдані революції відбулася кривава розправа над пролетаріатом.

За часів громадської війни Харків кілька разів переходив з рук у руки, через що його і без того жалюгідне комунальне господарство було вкрай зіпсовано та зруйноване, хоч і не так дуже як по інших містах України.

Швидко відбувся відбудовчий період 1924 р. Харків починає будуватися наново. Свою першу промислову п'ятирічку. Харків виконує за 3½ роки. Збудувавши свою міцну промислову базу, Харків наприкінці першої п'ятирічки починає цілком реконструювати та добудовувати своє комунальне та житлове господарство.

Нечуваним темпам зростання промисловости повинні відповідати такі самі темпи утворення таких житлових та побутових умов для робітника, для трудящого, які він має право і повинен вимагати для себе, — які він повинен для себе збудувати.

Цілком ясно, що утворити нові соціалістичні умови життя, роботи, побуту — без плану, анархічно не можна.

Пролетаріат будує пляново. Плян другої п'ятирічки охоплює все наше життя.

Генеральний план соціалістичної реконструкції Харкова повинен бути часткою великого плану робіт другої п'ятирічки, що за нею будуватиметься пролетарська столиця УСРР.

РОЗДІЛ IV

Скласти такий план у серпні 1931 року Міськрада доручила Державному інституту проектування соціалістичних міст (Діпромiсту). Роботу складання та розроблення цього плану, або як його звуть генерального проекту соціалістичної реконструкції Харкова — розподілено на три частини.

Спершу провадять так зване техно-економічне дослідження м. Харкова — цебто з усіх боків вивчають сучасне місто, за загальним народньо-господарським планом, визначають перспективи розвитку промисловості та всього міста взагалі та провадять наукове опрацювання окремих питань реконструкції та будівництва міста.

Разом із складанням техно-економічного дослідження складають так звану „схему генерального плану“, цебто на планах та на мапах визначають загальні риси майбутнього обличчя соціалістичного Харкова.

Розказати коротко про схему генплану — є завдання цього розділу.

Техно-економічне дослідження та схему буде виготовлено на 1 червня 1932 р.

Після розгляду та затвердження першої частини роботи Діпромiст розроблятиме до 1 січня 1933 р. так званий ескізний проєкт, а до 1 січня 1934 р. генеральний проєкт соціалістичної реконструкції Харкова.

Два останніх етапи роботи є вже технічні проєкти, що вони втілюють ідею та загальні настанови техно-економічного дослідження та схеми в численних технічних розрахунках, рисунках та планах.

Соціалістичне місто є житло соціалістичного позакласового суспільства. Будуючи це суспільство, ми будуємо для нього, цебто для нас самих — міста; будуючи нові та реконструюючи старі міста, ми здійс-

снимо величезні завдання плану другої п'ятирічки. Що процес будівництва міста надто складний, і багато його окремих частин ми будемо не на п'ять, а на двадцять—тридцять, а іноді ще більше років, та міста взагалі проєктують так, що весь проєкт передбачають здійснити найменше за 15 років—термін амортизації головних елементів міського господарства.

Отже, Харків проєктується на 15 років. Через 15 років, відповідно до передбачень щодо розвитку промисловости, Харків матиме 1.500.000 мешканців, а разом із будівельниками—1.650.000 мешканців.

Останнє число є—ліміт розвитку міста. Харків не зростатиме більше за 1.650.000 чол. мешканців. В цьому яскраво виявляється особливість нашого будівництва міст.

За постановою Червневого Пленуму ЦК ВКП(б) в Москві, Ленінграді та інших великих містах припинено дальшу концентрацію промисловости. Зміст цієї постанови в тому, що, зменшуючи противенства поміж містом та селом, ми нашу промисловість розподіляємо рівномірно по всій країні, наближаючи їх до відповідних баз сировини, запалюючи у відсталих районах вогнища пролетарської культури.

З другого боку ми цим припиняємо дальшу концентрацію в одному місці великої кількості промислових підприємств, а значать і людей. Так ми забезпечуємо утворення добрих санітарно-гігієнічних умов життя трудящих.

Ми вже попередку говорили, що на даному етапі знищення противенств поміж містом та селом в якнайбільшому зміцненні вогнищ пролетарської диктатури—пролетарських центрів та широким розгортанням колгоспного та радгоспного будівництва.

Для Харкова відбувається саме цей процес. За другу п'ятирічку Харків має вкласти в своє будівництво півтора мільярди карбованців при загальній вартості всього міста на п'ятнадцятирічне будівни-

дтво — три мільярди. Отже ми маємо в другу п'ятирічку в основному здійснити соціалістичну реконструкцію Харкова — якомога більше зміцнити пролетарську столицю України.

Дійшовши свого ліміту — 1.850.000 мешканців 1947 року Харків не збільшуватиме своєї людности: на терені республіки зростатимуть інші нові міста — замість безлічі нуждених сіл, розкиданих по всій країні. Сам Харків розвиватиметься коштом поліпшення обслуговування людности — будівництва соціалістичного побуту культури та праці.

Отже, перша засада проєкту реконструкції Харкова — обмежити концентрацію його промисловости та зростання людности

Ми вже говорили про безладність харківського руху, що виникає наслідком неправильного розселення людности та розташування дрібної промисловости.

Щоб організувати в Харкові справжній соціалістичний вуличний рух, проєкт передбачає два заходи. Поперше, всю харківську дрібну промисловість зосередити в певних місцях близько від залізниць та міських склепів, а подруге, безпосередньо приєднати до залізниці, збудувавши залізничні рукави, середні та великі харківські підприємства, що ще досі користуються гузом. Іноді для цього доведеться не залізницю підводити до підприємства (щоб не псувати житлові райони), а навпаки підприємства переносити ближче до залізниці.

Подруге, — розселити трудящих так, щоб основна їхня маса жила поблизу від міста роботи, щоб кожен робітник та службовець витрачав щодня на дорогу від дому до роботи та назад не більше як 30 хв.

Проєкт передбачає, що 1947 року всі трудящі, що зв'язані з харківськими підприємствами, або установами житимуть в самому Харкові на пере-

січному віддаленні від місця роботи 15 хвилин пішки, трамваєм, або авто.

Зараз у Харкові на кожного мешканця пересічно припадає 5,3 квадр. житлової площі. Проект передбачає, що на кінець другої п'ятирічки на кожного мешканця припадатиме по 9, а на 1947 по 13,5 квадратних метра житлової площі.

Коли зважати, що за достатню санітарно-гігієнічну норму житлової площі є 18 квадратних метрів, що 1947 року (при 13,5 метр.) в Харкові житиме вся людність, зв'язана з його промисловістю та установами, що житлова площа на одну людину невпинно зростатиме та що зростання харківської людности обмежене 1.850.000 мешканцями, то стане ясно, що після 1947 року розпочнеться процес розселення Харкова по його сільсько-господарській смузі.

Коли зараз їхати щодня на роботу, припустімо з Мерефи — це досить важка процедура, то через 15 років, це буде блискавично комфортабельна поїздка електричним поїздом, автом, а може й літаком.

В Харкові, як і в кожному соціалістичному місті, не дерева ростимуть поміж будинків, а будинки ростимуть поміж дерев. Проект передбачає, що половина всієї території міста буде зелена (максимум її чверть буде збудовано будинками).

В соціалістичному Харкові ніхто не може жити в цоколях та склепах; сонце повинно зазирати до всіх куточків житла. Для цього Харків проєктується так, щоб будинок від будинку стояв на віддаленні двох своїх височінь (обов'язкова умова щоб дати дорогу сонцеві), щоб навколо кожного будинку вільно гуляло чисте повітря, пройняте пахощами саду, на який перетвориться наше місто.

Замість дрібниць без усякого ладу забудованих, брудних кварталів сучасного Харкова, через капітальну перебудову, реконструкцію та нове будівництво—буде

утворено нові великі квартали. На кожному такому кварталі житиме від 2.000 до 5.000 людности, що матиме власний соціально-культурний сектор. Це значить, що крім житлових будинків на кварталі будуть збудовано дитячі захисти, дитячі садки, їдальню, клуб, родільник, медичний пункт, кіоски, поштове агентство, ремонтні майстерні, гараж для мотоциклів та велосипедів, комори для схову господарських речей тощо.

Будинки стоятимуть вільно на терені кварталу, що на всій його вільній землі буде вроблено сад.

За певним порядком старі квартали та будинки або руйнуватимуть або перебудовуватимуть, надбудовуватимуть та на їхньому місці будуватимуть ці нові квартали, що мають назву „Житлокомплекси“.

Коли поставити такі умови, то виходить, що на одному гектарі кварталу можна заселяти тільки 230—260 чоловіка; а коли рахувати людність не тільки на площу самих кварталів а на площу всього міста, то на кожному гектарі міської території житиме пересічно 100—120 чоловіка. Коли людність рахують на площу самих кварталів, це зветься „щільність людности нетто“, а коли на площу всього міста, „щільність людности брутто“.

Мавши в Харкові на 1947 рік 1.850.000 чол. людности, поділивши цю людність на щільність людности брутто, матимемо загальну територію міста (без території залізниць та основної промисловости) — 12.500 гектарів, тобто близько вдвоє більше за територію, що її посідає Харків.

Виходячи з тих основних настановлень, що ми їх уже зазначили, — головне з настанови розселити трудящих поблизу від місця праці, а також прагнучи утворити для людности цілком здорові умови життя, проєкт передбачає, що в майбутньому Харкові певні території буде використано точно, відповідно до їхніх властивостей. Понерше всі райони, що їх визначено за

небезпечні в санітарно-гігієнічному розумінні: Павлівка, Іванівка, Москалівка, Заїківка, Мала Основа та Журавлівка — за 15 років перетворяться з житлових районів на райони тимчасового перебудування людей.

Звичайно, всі ці райони буде оздоровлено, але маючи навколо міста та в самому місті території, що нині вже цілком відповідають санітарно-гігієнічним вимогам а також, маючи в плані майбутнього міста такі не житлові елементи його, що потребують багато місця, передбачено в зазначених районах розташувати дрібну та середню промисловість (намагаючись її наблизити до залізниці) та склепи, що обслуговуватимуть місто та по деяких районах, як от на Журавлівці утворити районіві парки Культури та Відпочинку.

Всі житлові території перейдуть до високих місцевостей, що є в Харкові та навколо нього.

Все місто буде розподілено на п'ять великих районів — міст, що поміж них будуть розташовані великі парки, залізничні шляхи та станції, склепи, дрібна та середня промисловість тощо. Утвориться своєрідне „місто-сузір'я“. Окремі райони цього міста такі:

Нова Баварія, що виросте до Пісочину, охопить село Ледне, що на його місці буде парк, та Карачівку. Цей район обслуговуватиме Новобаварську промислову групу, що складається з канатного заводу, підвісшляху, маргаринового заводу, броварні, жу-жело-діятового заводу, шерстемийні, міхової фабрики, галалітового заводу, досвідної коксувальної установи та низки інших підприємств.

Холодна та Лиса гора — виростуть на північ до Північного посту, а на схід до Куряжу, цей район посяде територію теперішніх лісів та чагарників. В його середині навколо Залютиного яру, буде розбито великий парк із ставками та іншими декоративними, фізкультурними та громадськими спорудами. На Холодній горі житиме людність, зв'язана з Новобаварською промисловою групою, залізницею (Вокзал Південної, Ващенкова левада) та промисловістю Пав-

лівки, Іванівки, та частково з промисловістю Москалівки.

Нагірний район зростає незначно — цей район поширюється коштом Павлового поля та частково старого цивільного аеродрому. В Нагірному районі розташовано та буде розташовано республіканські, обласні та генеральні міські урядові, партійні, професійні, громадські та господарчі установи й організації, наукові інститути, вищі та деякі втиші.

Всю дрібну промисловість, що нині міститься навколо сучасного центру, частково буде винесено в інші райони, а частково залишено на місці. В місці збирання річок Харкова та Лопані на Рибному базарі та навколо нього буде утворено центральний міський сквер.

В північній частині Нагірного району на базі сучасного парку та лісопарку буде утворено центральний міський парк культури та відпочинку.

Це буде один із найбільших парків Союзу і навіть Всесвіту, бо він посідатиме територію до 6.000 гектарів. В Нагірному районі житиме людність, в основному зв'язана з тими установами та організаціями, що ми їх уже зазначили.

Салтівський та Червонозаводський райони будуть на місці теперішніх районів Коваленної вулиці, вулиці Панцерника Потьомкіна та Плеханівської та на так званій Салтівській площадці. Ці райони обслуговуватимуть основну харківську машинобудівельну промисловість, що скупчена в Червонозаводському районі та районі ХТЗ. Цю промисловість обслуговуватиме також новий житловий район, що утвориться на базі пролетарського міста (Лосівська площа). Цей новий район посідатиме територію самого тракторного міста, поширену на південь та на захід до Червонозаводської промислової групи та до Великої Основи.

В цьому районі, як уже ми казали, основна Харківська промисловість, що на неї працюватимуть близько

60% усіх робітників Харкова, ХПЗ, ХЕМЗ, Турбінобуд, ХТЗ, Верстатобуд, Вельозавод, „Серп та Молот“, центральна ливарня, Метальштамп — ось харківські промислові велетні, що вже за другу п'ятирічку зосередять навколо себе величезне житлове та комунальне будівництво.

В цьому районі в долині р. Немишлі буде утворено районний парк культури та відпочинку, а на місці сучасної сільсько-господарської досвідної станції вже будується Всеукраїнський стадіон, який згодом перетвориться на районний *).

Крім людности, що зв'язана з основною харківською промисловістю, в цьому районі житимуть робітники-залізничники великої сортувальні, що будується на місці сучасної станції Основа та робітники тих підприємств, що їх тут буде збудовано.

Коли Харків виросте до розмірів, що ми про них оце розповіли, він посідатиме дуже велику територію: з сходу на захід від Лосівської площадки до Куражу 20 клм. та з півночі на південь — від кінця центрального парку до Великої основи — 18 клм.

Цілком ясно, що замість такого чималого розміру, навіть за ідеальної організації міського руху, рух цей буде дуже значний: 20 клм. пішки треба йти, принаймні 4 години, вельосипедом 2 години, трамваєм їхати години півтори, автом (коли дотримувати правил вуличного руху) близько 50 хвилин. Виходить, що звичайних способів пересування в майбутньому Харкові не буде досить.

Отже проєкт передбачає, що крім тих видів транспорту, які ми вже зазначили, застосувати в Харкові ще й інші. Це глибокий ввід залізниці до міста, швидкий трамвай, Троллейбус та автомобільні шляхи, як їх звуть „автостради“.

*) Всеукр. стадіон проєктом передбачено розташувати в центальному паркові культури та відпочинку, навколо нового Лозівського ставка.

*) Іт.

Завдання міського транспорту не тільки зв'язати окремі райони самого міста, а й зв'язати місто з приміською смугою.

Розгляньмо кожен із видів транспорту окремо.

Сучасний стан сполучення міста з приміською смугою, м'ярко висловлюючись, дуже кепський. Майже всі приміські поїзди приходять на вокзал південної та засмічують роботу самого вокзалу: приміських поїздів 60% до загального числа поїздів, що приходять на вокзал.

Крім цього хоч би куди людина їхала, вона змушена приїжджати обов'язково на Південний вокзал*). Через це вулицю Свердлова перевантажено трамвайним рухом, який усе таки із своїм завданням не може впоратися.

Щоб скоротити та раціоналізувати сполучення міста з приміською смугою, запроєктовано збудувати так званий глибокий ввід.

Буде це зроблено так: поперше всі приміські поїзди переведуть на вокзал Донецької (Донецька левада), де вже зараз починають будувати спеціальний вокзал. Потім через місто в кількох напрямках (до майдану Держинського, до Червонозаводського району, через Холодну гору на Вільшану та через Салтівську площадку до Лінців) або на естокадах, або у виїмках та в тунелях прокладуть рейки для електричних швидких поїздів.

В години, коли людність іде на роботу, або йде з роботи, ці поїзди йтимуть кожні дві хвилини в місті із швидкістю 40 клм. на годину, поза містом 70 клм. на годину.

В тих місцях, куди людність повинна їздити найбільше, зроблять станції цих залізниць.

Проходячи містом, „глибокий ввід“ утворить своєрідне кільце, що сполучатиме один район міста з іншим.

*) Ми не кажемо за ті кілька робітничих поїздів, що приходять безпосередньо на великі заводи, а тільки про ті, що приходять з приміської смуги.

Як ми бачили, швидкість поїздів глибокого вводу така, що ними можна дістатись з одного кінця міста до другого не за 2 $\frac{1}{2}$ години (як пішки), а за 30 хвилин.

Автомобілізація нашої країни відбувається швидкими темпами. Харкова вона звичайно не минає. Тепер у Харкові налічується не більше як 2000 автомашин і легкових і вагоновозів. За проєктом на 1947 р. в Харкові на кожні 20 чол. буде одна автомашинина. Це значить, що на цей рік у Харкові буде вже 90.000 автомашин. В капіталістичних умовах розрив поміж зростанням числа машин та непристосованістю міст до автотранспорту спричинився в багатьох містах до справжньої катастрофи вуличного руху. (Автомобілі на вулицях Нью-Йорку рухаються із швидкістю 4—6 кіл. на годину, цебто із швидкістю людини). Планове будівництво соціалістичних міст дозволяє уникнути цього.

Тому для Харкова, крім звичайної мережі вуличних магістралів, запроектовано так звану „автостраду“*), що кільцем сполучатиме окремі райони міста. Коли звичайною вулицею автомашинина може розвинути найбільшу швидкість 18—20 кіл на годину, то на автостраді машина матиме право йти з найменшою швидкістю 50 кіл на годину. Автострада проходитиме через найкращі частини районів та через найкрасивіші місцевості майбутнього Харкова. Отже весь Харків можна буде об'їхати за одну годину. Через те, що на автостраді рух буде без зупинок, звичайні вулиці будуть проходити або мостами над автострадою, або тунелями під нею.

Безпосередньо з автостради можна буде виходити на всякі автомобільні шляхи: Ленінград — Крим та Захід — Київ — Донбас — Ростов — Кавказ — Персія, що проходитимуть через Харків.

Широченна автострада в місті 80 — 100 метрів.

*) Італійською мовою — автошлях.

Крім швидкого транспорту в Харкові розвиватиметься й звичайний міський транспорт.

Трамвайну мережу буде поширено відповідно до зростання міста.

Окремі маршрути обслуговуватимуть в основному окремі житлові райони, тільки в певній своїй частині зв'язуючи райони поміж собою.

Автобус — обслуговуватиме і райони (коли ходитиме звичайними вулицями), і зв'язуватиме ці райони, коли піде автострадою.

Крім автобусу та трамваю, в Харкові запроєктовано пустити тролейбус. Це трамвай на гумових шинах без рейок, або автобус з електричним мотором, дугою та трамвайним електричним дротом. Цей новий транспорт, що дуже поширюється за кордоном, має багато технічних та економічних переваг, але вимагає доброго шляху.

Для вельосипедистів у майбутньому соціалістичному Харкові по всіх основних міських магістралях передбачено зробити спеціальні „Вельо-стежки“ завширшки 2-3 метри, що йтимуть поміж двох живоплетів. Грунту цих „вельостежок“ матимуть торкатись тільки вельосипедні колеса.

Крім транспорту, що обслуговує саме місто, для міста має величезне значіння міжміський транспорт. В Харкові це залізниці та аеротранспорт. Харківський залізничний вузол другий після Московського в Союзі. В ньому перетинаються та переплітаються важливі залізничні магістралі з півночі на південь та з заходу на схід. Певною мірою цей вузол спричинився до зростання Харкова.

Але вже тепер стало цілком ясно, що навіть проєкт реконструкції вузла, що його був розробив НК шляхів, не задовольняє вимог народньо-господарчого плану. Нині НК шляхів заходився складати новий проєкт. Основні засади, що їх покладуть до цього проєкту, такі:

1. Винести весь транзит вантажів на обхідні шляхи, що обійдуть Харків з заходу або сходу та винести їх

частини до нової надмагістралі Москва — Донбас (Західне та Східне півкільця).

2. Утворити єдину сортувальну на Великій Основі та утворити кілька вантажних станцій та склепове господарство по окремих районах Харкова — на Ващенковій леваді, на Донецькій леваді, Балішівці, частково Основі, та на новій станції біля нового вокзалу, що його збудують на північно-сході Салтівської площі.

3. Перевести основну масу приміських поїздів на спеціальний приміський вокзал, що його мають розташовувати на Донецькій леваді та утворити кілька пасажирських вокзалів, або станцій у нових районах міста. Отже в Харкові повинні бути такі станції та вокзали.

Станція на Новій Баварії, Північний пост, вокзал Південної, Липовий Гай, Велика Основа, вокзал Донецької залізниці, вокзал Балашівський, вокзал Салтівський (на новому пензенському напрямі) та станція, „Індустріальна“ на ХТЗ.

4. Поширити та реконструювати вузол, так щоб легко можна було переходити з одного напрямі на другий та правильно обслуговувати всі напрямі сортувальнею.

5. Звільнити майбутній Лісопарк, що буде між Холодною горою та Новою Баварією, від частини Львівського напрямі, який приєднати до станції Нова Баварія, та пересунути колію залізниці від „Серпа та Молота“ до тракторного заводу на кільканадцять метрів на північ, щоб дати можливість розвинути на цій території стару та нову промисловість.

6. Електрифікувати весь вузол.

7. Приєднати до залізниці максимальну кількість харківських підприємств. Проект залізничного вузла нині лише починають розробляти. Саме через це треба якнай докладніше проробити цю проблему, щоб не повторювати минулих помилок.

Авіотранспорт має взагалі, а в нашому Союзі зокрема величезне значіння. Перспектива його розвитку в нас безмежна. Від сполучення окремих далеких міст та районів ми перейдемо до сполучення міста з його районами, а можливо: що й окремих районів самого міста поміж собою. Географічне становище Харкова, значіння його величезного промислового адміністративно-політичного культурного центру визначає роллю Харкова в Авіотранспорті Союзу.

Харків стане вузлом авіошляхів, що йдуть із Західної Європи на Середню Азію, Східню Азію (Китай, Японія), передню Азію, (Закавказзя, Персію). З півночі на південь (Москва, Кавказ, Персія тощо).

Проект повинен передбачити такі перспективи розвитку авіотранспорту. Буде запроєктовано декілька аеродромів: великий цивільний (а може й два), спортивний, навчальний та інші. Крім того навколо міста передбачено низку посадочних майданчиків. Потрібно буде рахувати перспективи сполучення дирижаблями і знайти місце для елітгу та щогли.

Ми вже кілька разів говорили, що соціалістичне місто є житло соціалістичного суспільства. Очевидно, що побут та обслуговування і культурне життя людини в цьому місті повинні бути організовані відповідно до цього основного настановлення.

Коли капіталістичний Харків мав яскраво показане класове районування, то в соціалістичному Харкові ми повинні знищити все капіталістичне, і в економіці і в свідомості людей.

Для цього, щоб сприяти цьому, ми повинні зробити таке: Поперше провести так звану децентралізацію культурно-побутового обслуговування. Це значить, що всі установи, організації та підприємства, що обслуговують безпосередньо життя людини, треба збудувати за єдиним планом, який має на меті розвинути пролетарську соціалістичну культуру.

Все обслуговування треба наблизити до мешканця міста, так, щоб він витрачав якнайменше часу та зу-

силъ на користування з цього. Колективізація побуту передбачає таку організацію обслуговування, щоб воно організувало всі боки життя громадянина соціалістичного суспільства. Але колективізація побуту є активний процес. Не можна колективізувати побут адміністративним порядком.

Тут можуть бути (і були) „лівацькі“ перекручення. Ось наприклад у чотирьох поверхових будинках Харківського тракторного заводу не зробили кухонь, мовляв буде Харчкомбінат. Але будинки давно збудовано, робітники живуть, а Харчкомбінату немає і семейні робітники примушені готувати в себе в кімнатах їжу, запалюючи примуса та „буржуйки“. Тов. Каганович у доповіді на Червневому пленумі говорив, що доки ми не налагодимо громадського харчування як слід, доти не можна зліквідувати індивідуальних кухонь. Тільки показ та виховна робота, а не адміністративні заходи зможуть залучити всіх робітників та їхні родини до громадського харчування. Також багато перекручень було і в справі виховання дітей.

ЦК ВКП(б) в своїй постанові з 5 березня 1930 року про соціально-побутове обслуговування робітників зостерігає від помилок тт. Сабсові, Ларіна та інших, які перескакували певні етапи усупільнення побуту, яких ми ще не пройшли, що загрожувало дискредитувати в очах трудящих саму ідею усупільнення побуту.

Вивчення нашої соціальної практики дає нам багато матеріалу, щоб розв'язати питання. На підставі матеріалу ми можемо робити деякі передбачення в галузі організації життя в майбутньому місті.

В Країні Рад здійснюється будівництво, що його не знала досі жодна країна. Робітничі клуби, палаци культури, школи, будинки фізкультури, театри, кіно, будинки та палаци рад, харчові комбінати, фабрики-кухні, дитячі установи (ясла та дитмайданчики), центральні їдальні, лазні, хлібозаводи та сила інших установ, що мають на меті поліпшити побут трудящих

та розгорнути й поглибити будівництво пролетарської культури, а не бути податковим знаряддям ви-зиску, як у капіталістичних країнах — от реальна практика пролетаріату.

До цього часу в Харкові вже багато збудовано з того, що ми перелічили. Але поперше, цього замало, а подруге, брак генерального плану реконструкції погано відбивався на самому цьому будівництві. То збудують не там, де треба, наприклад, на невеличкій території біля майдану Комсомольця збудовано аж 7 клубів, а на Холодній горі жодного клубу. А хоч і збудують на місці, то збудують не так, як треба: Візьмімо хоч би клуб металістів — дуже незручний для клубної роботи, або будинок кооперації на майдані Дзержинського, що своїм зовнішнім виглядом нагадує в'язницю.

Звичайно було б недозволеною помилкою говорити, що все харківське будівництво через те, що не були генерального плану, нікуди непридатне, але те, що брак цього плану затримує, ускладняє та псує будівництво, це ясно всім.

Проект соціалістичного Харкова передбачає здійснити стовідсоткове побутове та соціально-культурне обслуговування трудящих Харкова. Відповідно до цього проєкт передбачає організувати це обслуговування на засадах його децентралізації та колективізації.

Ми вже говорили, що житлові райони міста складатимуться з окремих „житлокомплексів“, цебто колективів мешканців міста числом від 2.000 до 5.000 чол.

Ці колективи матимуть у себе дитячі садки, захисти, їдальню червоний кучок або клуб, фізкультурні площадки, розподільник, ремонтні майстерні тощо.

Звичайно, мало збудувати будинки для цих установ. Треба правильно організувати їхню роботу, щоб вони давали користь, а не лежали зайвим тягарем на бюджеті трудящого. Для цього треба, щоб мешканці „житлокомплексу“ брали найактивнішу участь в організації та роботі свого соціально-культурного сек-

тора (починаючи від активної роботи в буджитлокоопі та скінчаючи участю в його повсякденній роботі.

Установи квартального соціально-культурного сектора є установи первісні. Вони щільно пов'язані з кожною хвилиною життя цього колективу. Виховання дітей дошкільного віку відбувається в дитячих закладах та дитячому садку. Харчування мешканців буде забезпечено за допомогою своєї власної їдальні, що буде філіялом районної фабрики-кухні. Той крам, що його потрібно часто придбати: галантерію, книжки, кондиторський крам, консерви, цигарки, що можна буде одержувати у власному розподільникові. Прати білизну можна буде здавати в свій філіял центральної пральні. Лагодити одяг, взуття та різні речі можна буде у власних ремонтних майстернях.

Фізична культура посяде відповідне місце на спеціальних кварталах—фізкультурних площадках.

Відпочивати можна буде у власному клубі або в садку. Крім цих первісних елементів обслуговування в місті повинні бути такі установи, що, поперше, обслуговують не повсякчасні потреби людини, що ними людина користується періодично, та, подруге, установи, що організують та керують роботою всіх „мереж обслуговування“.

До цих установ належать ще такі установи, які через свої розміри не можуть обслуговувати окремих житлових одиниць, а обслуговують кілька таких одиниць, цебто певні райони, або підрайони, як от наприклад школи. Ми вже попереду говорили, що Харків матиме п'ять окремих великих районів. В кожному такому районі житиме пересічно 300.000 чол.

Тому передбачено, що, починаючи від адміністративних установ та кінчаючи побутовими й комунальними, ці райони матимуть певною мірою самостійний характер.

Кожен район матиме (як і зараз) свою райраду, райпарком, райком ЛКСМ, райпрофраду, райміліцію, райсуд тощо.

Щоб керувати культурним життям кожного району, буде збудовано районіві палаци комуністичної культури. Кожен такий палац стоятиме приблизно в центрі району у великому районному садку поруч районного стадіону, театру, книгарні тощо.

Перелічені установи буде зосереджено в кожному районі в одному районному центрі. В Новій Баварії цей центр буде на горбку біля сучасного села Ледного. На Холодній горі — в районі колишньої архієрейської дачі.

Центр Нагірного району, що тепер посідає місце від майдану Дзержинського до трьох майданів (Сергієвський, Р. Люксембург, Тевелева) — є та буде водночас республіканський центр. Тут містяться ЦК КП(б)У, республіканські, професійні та господарські організації, основна маса науково-дослідних інститутів та вишів, „Великий театр масової музичної дії“ та низка інших установ та організацій республіканських та обласних*.

Шкільну мережу проєктується на стовідсоткове охоплення дітей шкільного віку, окремі школи передбачено розташувати так, щоб від школи до дому ходу було на більше як 10 хвилин. Здебільшого школи будуватиметься в зелених масивах, що оточують місто, та в самому місті.

Мережа харчування передбачає, крім „первісних“ їдалень по житлокомплєксах — будівництво районних їдалень — ресторанів, буфетів, кіосків.

Щоб правильно організувати харчування в Харкові, будуватиметься кілька „Харчкомбінатів“. Це великі комплексні (кооперовані) підприємства, що виробляють усі харчові напівфабрикати та фабрикати. А Харчкомбінату належать різні склепи, холодильники, овочесховища, елеватори, млина, ковбасні та консервні фабрики

* Салтівський район матиме центр у районі теперішньої конюшенної вулиці, а Лосєво та Основа теж матимуть власні центри в найзручніших для цього місцях.

бісквітні фабрики — хлібозаводи, заводи морозива та газових фруктових вод тощо.

Таких Харчкомбінатів у Харкові буде принаймні два. Один у районі Ващенкової левади, а другий у районі Лосівського шляху.

Великий м'ясний комбінат, що постачатиме продукцію для великого району та для Харкова, передбачено збудувати біля станції Жихор, Донецької залізниці. З соціалістичного міста ми повинні вигнати всі пошесті та хороби. Отже, в Харкові якнайкраще треба організувати охорону здоров'я його мешканців, відповідно до цього настановлення, збудувавши мережі установ Наркомздоров'я. Ці установи будуть двох типів: установи профілактичні, які не лікуватимуть, запобігатимуть хоробам через постійний догляд за здоров'ям трудящих, та установи, що лікуватимуть ті хвороби, яких запобігти та завчасно ліквідувати не пощастило.

Починаючи від медпостів та медпунктів по житло-комплексах, установах та виробництвах та кінчаючи великими лікарнями — всю мережу охорони здоров'я, як і інші мережі буде максимально наближено до мешканця соціалістичного міста. По районах будуть районі профілякторії та диспансери. По міських селищах та поза містом будуть поширені та збудовані нові денні та нічні санаторії, будинки відпочинку, дитячі санаторії тощо.

В Харкові вже будують нову велику лікарню на Білгородському шосе і є вже кілька старих лікарень. Частина їх залишиться на місці, а частину доведеться перевести на нове місце, збільшити та якнайкраще обладнати.

Між іншим переноситься на нове місце (в кінець Пушкінської вулиці) все медичинське містечко з його навчальними, науковими та клінічними установами, з його старого місця навколо майдану Дзержинського. На цьому місці буде збудоване житло та деякі громадські установи.

Правильний та безперебійний розподіл поміж трудящими різного краю, речей щоденного вжитку то-що є одно з найважливіших завдань реконструкції міста. Ми вже говорили, що для розподілу речей, на які людина має щоденну потребу, при кожному житлокомбінату потрібно збудувати розподільник для мешканців цього комбінату. Але будувати для кожного комбінату крамницю, припустімо готового одягу зовсім недоцільно. Тому в кожному районі буде збудовано кілька районових розподільників — універмагів, що обслуговуватимуть кожен свій район.

В соціалістичному місті треба організувати якнайкраще приставку взятого краю додому. Тоді районі-вермаги наберуть характеру швидше виставок всілякого краю та бюро, що розподілятиме цей край якнайзручніше для трудящих.

Кожен трудящий, звичайно, може відпочивати в себе вдома. Для цього, як говорили, житлокомплекс матиме свій клуб та добрий сад, коли не рахувати власної кімнати кожного мешканця, де він має свій індивідуальний відпочинок.

Але щодня відпочивати тільки в себе вдома річ абсолютно неможлива. Обломови давно вивелись із нашої дійсності, а коли й не вивелись, то їх швидко виведуть. Отже потрібно забезпечити трудящим колективний відпочинок, під час якого кожен міг би брати активну участь у розгортанні, у зміцненні пролетарської культури.

Тому, поперше, по окремих районах, як ми вже говорили, буде закладено та збудовано районі парки культури та відпочинку, районі палаци комуністичної культури та фізкультури, районі стадіони, театри; по всьому місту будуть розкидані кіно, лекційні та виставочні залі, клуби, фізкультурні площадки, басейни для плавби та безліч інших установ, які утворять буйне зростання пролетарської культури.

На базі сучасного комунального парку та лісопарку буде утворено міський парк культури та відпочинку,

Цей парк, що посідатиме близько 6.000 гектарів, матиме низку окремих частин із спеціальним призначенням так званих „секторів“. Сучасний комунальний парк залишається майже в тому вигляді, як і тепер. Це буде зразковий парк чистого паркового типу. В ярах поблизу від нього, буде утворено палеонтологічний музей. На чистому повітрі в спеціальному оточенні буде поставлено скульптури в натуральному розмірі різних допотопних тварин, щоб трудящі могли наочно вивчати історію життя на землі.

На терені Лісопарку буде збудовано такі сектори:

1. Дитячий з дитячими санаторіями, піонерським табором, будинком матері та дитини тощо.

2. Фізкультурний на базі стадіону Динамо, зеленого масиву та нового Лозовенківського ставка. На цьому ставку буде влаштовано яхт-клуб, з яхтами, тригерами, моторними човнами, водяною станцією. Тут же поблизу потрібно буде збудувати великий стадіон, тому, що незвичайний збіг природних умов, наближеність до житлових районів, центральне розміщення та прекрасні краєвиди, зроблять Харківський парк та його стадіон за найкращий у Союзі міський парк.

3. Сектор тихого та напівтихого відпочинку матиме будинки відпочинку, площадки відпочинку, галереї, читальні, площадки для ігор. Цей сектор міститиметься недалеко від головного входу, але трохи вбік, щоб галасливі інші сектори не заважали людям спокійно відпочивати.

4. Сектор атракціонів для розваг та перевірки своїх фізичних здібностей, буде влаштовано теж поблизу від входу.

5. Також поблизу від входів будуть збудовані установи сектора видовиськ: театр, кіно, естради самодіяльності, майдани для танків та масових ігор.

6. Військовому сектору буде призначено належне місце там, де найкраще можна провадити військове навчання влаштувати тири та табір ТСОавіоохему.

В парку буде зроблено спеціальні шляхи з різними

препонами для авто- та мотогонки, велосипедні стежки, влаштовано низку ставків, водограїв тощо.

А щоб трудящі, які відпочивають, могли б легко задовольнити спрагу або голод, в парку буде збудовано кілька їдалень та різних кіосків.

Крім цього якнайкращі місця для кількоденного відпочинку, для мисливців та рибалок буде відповідно впорядковано територію північного Донця, район Мерефи, Лиману та Люботина. В основному це стосується утворення добрих шляхів сполучення з цими місцями.

Харків — один з найважливіших пролетарських центрів. Він одна з головних кузень пролетарської культури. Уже тепер Харків має силу-силенну різних наукових установ і вищих та середніх навчальних закладів. Наше будівництво вимагає величезних висококваліфікованих кадрів працівників усіх фахів. Здійснення загального політехнічного навчання піднесе роботу наукових та навчальних закладів на базі участі в їхній роботі широких мас ще на вищий щабель.

Утворення нових заводів-витшів змусить по-новому налагодити роботу в багатьох з них. Нині основну масу навчальних та наукових закладів зосереджено в нагірному районі. Надалі, очевидно, частину з них доведеться територіяльно наблизити до тої промисловості, для якої вони готують кадри, а частину залишити на місці, утворивши їм найкращі умови роботи. Наукові установи, що своєю масою залишаються в нагірному районі, теж повинні будуть наблизитись, або до відповідних виробництв, або вийти з міста зовсім, як от, наприклад, інститут наркомзему, що збираються посісти на Павловому полі — саме на тому місці, де найкраще можна розташувати, — житло для якого доречі в Харкові майже не вистачає території.

В межах однієї коротенької брошури надзвичайно важко охопити всі питання, всі частини такої велетенської роботи, як складання проєкту соціалістичної

реконструкції Харкова. Ми тут зупинились лише на основних, вузлових проблемах цього проєкту, що від них залежить розв'язання завдання в цілому та його окремих деталей.

Для повноти картини треба зупинитися коротенько на деяких технічних питаннях.

У процесі нашого будівництва всяке скорочення віддалення поміж окремими елементами та людьми цього будівництва має величезне значіння. Про всебічну організацію транспорту, що таке скорочення здійснює, ми вже говорили. Величезне значіння в цьому має також зв'язок. Тому майбутній Харків повинен бути якнайкраще устаткований поштою, автоматичним телефоном, радіо, телебачінням тощо.

Водогін тепер повинен забезпечити людність Харкова щонайменше як 250 літрами води, на одного мешканця на добу. Крім цього водою цілком треба забезпечити промисловість та поливання вулиць зеленого насадження та пожежні потреби.

Асенізацію треба зрештою остаточно змінити каналізацією, що повинно охопити всі міста. Всі рекальні води буде використано на ланах зрошення, розміром близько 2.000 га, що на них будуть організовані городи. Ці лани вже починають утворювати цього року. Очищати місто від сміття будуть спеціальні електричні валки сміттеопальних станцій, що, перепалюючи це сміття, даватимуть у загальну електричну мережу додатковий струм. Разом із сміттеопальною працюватимуть утильзаводи, що з різних покидьків вироблятимуть корисні для республіки продукти.

В опаленні міста відбудеться ціла революція. Замість того, щоб кожен палив власну пічку або в кожному будинкові було самосійне водяне опалення — в місті буде збудовано (частину з них уже будують: Червонозаводська, Тракторобудівська, Тец, Центральна Тец) кілька районових тепло-електроцентрів. Ці підприємства, що дають пару великого тиснення в міську мережу опалення та водночас виробляють електрич-

ний струм, що його знов таки віддають в міську електромережу.

За основну енергетичну базу для Харкова та його промисловости є ЕСХАР. Разом з Есхаром для Харківської мережі роблять та робитимуть електровні всіх великих підприємств та всіх теплоелектровень. Гасом, що має велике застосування так у побуті, як і в промисловості та різних лабораторіях, фабриках-кухнях тощо Харків буде забезпечено з досвідної коксової установи, що її вже збудовано біля села Пилипового.

Харківські річки буде впорядковано та регульовано. Для цього будують у різних місцях великі ставки, що збиратимуть весною воду та влітку потроху випускатимуть її знов у річки, щоб підтримати рівень води. Для цього також річки очищують, обваловують та в певних місцях будують греблі: Харківські річки перетворюються з джерел хороб на джерело здоров'я та на певний транспортний засіб. Ми вже говорили, що по них ходитимуть катери.

Нам залишилося розглянути два питання: Поперше, питання порядку виконання проєкту та робіт другої п'ятирічки. Ми вже зазначили, що в другу п'ятирічку в Харків запроектовано вкласти півтора мільярди карбованців. При загальній вартості міста в три мільярди, це значить, що друга п'ятирічка в основному вивершить реконструкцію міста. Тому за пляном передбачено, за час другої п'ятирічки майже цілком збудувати всю нову східну частину міста: Салтівську, Червонозаводську та Лосієвську площадки, цілком реконструювати район вулиць Панцерника Потьомкіна та Плеханівської; вивершити реконструкцію нагірного та підготувати реконструкцію центрального району. Реконструювати значні території Шатилівки, Холодної гори, Основи та на Новій Баварії.

Крім цього під час другої п'ятирічки мають закласти всі головні зелені масиви так у Харкові, як і навколо нього. Чимало поширити мережу вулиць

та шляхів, що на них буде зроблено досконалий одяг (асфальт, кубик, бетон, силікат), збудувати основні каналізаційні та востогінні колектори та чимало поширити їхню мережу. Поширити мережу механічного транспорту. В основному перебудувати залізничний вузол та збудувати всі основні промислові підприємства.

Друге та останнє питання, що нам його залишилось розглянути, це питання про харківську сільсько-господарську смугу.

Це питання в світлі утворення навколо Харкова інтенсивного сільського господарства та звищення противенства поміж містом та селом, що тепер тільки поставлено перед технічною та науковою думкою.

Його опрацьовують кілька інститутів на чолі з Академією економіки сільського господарства та Діпромідом.

Напрямок цієї роботи йде до збільшення кількох приміських селищ із концентрацією в них сільсько-господарських та комбінованих із ними підприємств та знищення й поступове відмирання великої кількості хуторів та сіл, що розкидані навколо Харкова. Городини, фруктові сади, молочне та м'ясне господарство, птахівництво розвинуться в Харківській смузі до таких розмірів, що цілком забезпечать людність Харкова своєю продукцією.

Такий коротко зміст початку на пряму роботи складання генерального проєкту соціалістичної реконструкції столиці радянської України Харкова.

Справа соціалістичної реконструкції міста насамперед справа самої трудячої людности. Тільки за її активної участі та допомоги економісти архітектори та інженери складуть реального та правильного проєкта.

ПОСТАНОВА

Першої міської комсомольської конференції в справі міського господарства

„Про плян робіт у комунальному та житловому господарстві на 1932 рік і завдання комсомолу“

Червневий пленум ЦК ВКП(б), враховуючи величезні успіхи соціалістичного будівництва — поставив завдання реконструкції міського господарства, як одне з провідних завдань у поліпшенні матеріально-побутового й культурного становища робітничої класи.

За проводом парторганізації ЦК КП(б)У та ХМПК, перемагаючи прояви правого опортунізму, як головної небезпеки, та „лівої“ закрути — Харківська промисловість набула величезних темпів свого розвитку, закінчуючи свою п'ятирічку за 3 роки.

Величезне зростання промисловости Харкова збільшення числа робітників, величезне розгортання національно-культурного будівництва Харкова, як пролетарської столиці України, зростання нових заводів, реконструкція старих.

Просунулось вперед міське господарство Харкова, житлова площа збільшилась на 69.570 квадратних метрів. Керівна реконструкція і прокладка нових трамвайних шляхів, збільшення вдвоє каналізаційної та водогінної мережі.

Успіхи в соціалістичному будівництві й індустріалізації країни дійшли такого розвитку продуктивних сил, що Харків, як і інші передові пролетарські міста — має цілковиту можливість зліквідувати відставання в міському господарстві

Плян розвитку комунального господарства на 1932 рік. Його капітальне будівництво — є за основу реконструкції комунального господарства Харкова, темп розвитку якого характеризується вдвоє проти 1931 року, збіль-

шення капіталовкладень 1932 року на 55 мільйонів та в житловому будівництві на 64 мільйони. Тільки рішуче запровадження шести вказівок т. Сталіна на всі ділянки комунального та житлового будівництва — є запорука цілковитого виконання та перевиконання плану робіт 1932 року.

Конференція ставить за головне завдання залучити широкі комсомольські робітничі маси за проводом парторганізації до утворення навколо комунальних органів міцного комсомольського робітничого активу, рішуче борючись проти головної небезпеки — правої небезпеки відставання в темпах комунального будівництва, проти опортуністичного ставлення до використання місцевих буд. матеріалів використовування механізмів та виробництво їх на основі мобілізації внутрішніх ресурсів, одночасно борючись проти „лівого“ прожектерства.

Конференція зобов'язує всі районні та заводські організації опанувати об'єкти міського господарства та житлового будівництва на терені, що прилягає до району заводу, організовуючи систематичний догляд за фактичним виконанням плану та черговістю робіт.

Конференція доручає РК та ЗК КСМ провести популяризацію плану робіт 1932 року серед комсомольських та робітничих мас.

Застосовуючи соцзмагання та ударництво в боротьбі за здійснення постанов пленуму та Бюро ХМПК про міське господарство, закріплюючи госпрозрахунок на всіх ланках, здійснюючи на практиці шість вказівок тов. Сталіна в міському господарстві, комсомол Харкова мусить піднести свою роботу в галузі міського господарства на рівень роботи промисловости.

В галузі генерального планування Харкова — конференція ухвалює :

І. Конференція вважає за правильну взятю відповідно до постанов червеного пленуму ЦК ВКП(б), настанову про лімітування розвитку промисловости

м. Харкова, що визначає своєю чергою кількість люд-
ности й територію міста.

II. В системі розселення конференція визнає за пра-
вильну ухвалену настанову на розміщення житлових
територій поблизу підприємств, забезпечуючи їх у той
же час найкращими санітарно-гігієнічними умовами
та перетворенням усіх низин міста на територію тим-
часового перебування людей, що обслуговують місто.

III. Конференція вважає за правильну настанову на
децентралізацію соціально-культурно-побутового обслу-
говування, проте при цьому треба цілком зважити ролю
Харкова, як столиці радянської України та великого
пролетарського центру.

IV. Конференція, обізнавшись із першим варіантом
схеми планування Харкова, відзначає доцільність тих
засад, що вона їх накреслила. Проте вважає за по-
трібне, щоб забезпечити більшу об'єктивність рішення,
організувати пророблення декількох варіантів схеми
планування Харкова.

В частині організації роботи щодо проектування ре-
конструкції Харкова конференція відзначає.

1. Щодо роботи всередині Діпромiста.

а) Занадто велика незабезпеченість технічними й
економічними кадрами, надто висококваліфікованих
спеціалістів;

б) В зарплатні технічного персоналу ще й досі є
зрівнялівка;

в) Зазначені вище причини чимало відбиваються на
організації й умовах праці.

Взаємини між Діпромiстом та управою планування
комгоспу щодо ув'язання поточного планування з пер-
спективним плануванням не досить чіткі, головню від
управи планування. Є факти, коли управа поточного
планування, розмішуючи поточне будівництво, не бу-
ває певна, що будівель цих кінець-кінцем не зруйну-
ють раніш часу. Конференція вважає за потрібне звер-
нути увагу на велику необережність, яку виявляють
органи міськради в питаннях поточного будівництва

Нагірного району. Нагірний район, один з найущільненіших, один з найздоровіших у санітарно-гігієнічному розумінні і найдобровпорядкованіший з усіх районів міста, потребує великої уваги в опрацюванні проєктів, плянів, надбудови, добудови та нового поточного будівництва в ньому, зважаючи на те, що кожна цеглина неправильно вмурована, може призвести або до неможливості якнайшвидше здійснити соціалістичну реконструкцію району, або спричинитися до руйнування нещодавно відбудованих та цінних будівель.

Конференція відзначає, що управа планування здебільшого погоджує з Діпромістом розміщення тільки великі об'єкти будівництва, а масове будівництво дрібних об'єктів запроваджується до життя без пов'язання з загальним пляном міста, а тому конференція вважає за недозволене надалі затягувати відповідне погодження, розпочавши здійснювати щільне пов'язання між роботою поточного перспективного планування.

V. Конференція відзначає, що навколо робіт, які провадяться в справі складання генерального пляну реконструкції Харкова не розгорнено масової роботи, щоб залучити увагу суспільности: не популяризується робіт щодо генерального пляну серед робітничих мас, досі не було жодної доповіді на підприємствах Харкова, не реалізовано ухваленої постанови про організацію бюро робітничих пропозицій при Міськраді та про випуск друкованого бюлетеня: місцева преса не віддає досі належної уваги цьому питанню.

Масову роботу в середині Діпроміста навколо складання генерального пляну Харкова розгорнено також недостатньо, не мобілізовано в цій справі технічної думки.

Щодо розвитку масової роботи навколо складання генерального пляну Харкова, конференція вважає за потрібне зробити таке:

6. Просити Харківську Міськраду організувати бюро робітничих пропозицій, яке мусить розгорнути кампанію на залучення уваги суспільности до цього питання, налагодивши доповіді на підприємствах, скли-

каючи широкі загальноміські збори, залучаючи спеціалістів тощо.

7. Просити редакцію „Комсомолець України“ та „Харківський Пролетар“ організувати систематичне висвітлення робіт, що провадить Діпромiсто.

8. Зобов'язати районні й заводські комітети ЛКСМ на травень місяць провести в спосіб висвітлення питань генерального планування в багатотиражках і скликання вечорів молоді в клубах, обізнання мас комсомольців та робітничої молоді з роботою в справі генерального планування міста.

9. Зобов'язати комсомольську групу Діпромiста організувати виставки робіт щодо проєктування міста на заводах ХПЗ, ХЕМЗ, „Серп і Молот“.

10. Організувати систему сигнальних постів і комсомольські бригади сприяння в роботі планування в таких організаціях: Інституті комунальної гігієни, Інституті педагогіки, Інституті раціоналізації й торгівлі, Комунгоспі, Інституті охорони здоров'я, Електротягбудівництві, Діпротрансі та при Діпромiсті центральну бригаду керівництва сигнальними постами, що забезпечує спільну роботу всіх організацій, які працюють над плануванням міста.

11. Для більшого пов'язання організацій, вважати за потрібне також практикувати проведення періодично виробничо-технічних нарад з участю всіх організацій, що беруть участь у складанні генерального плану Харкова. Скликає ці наради комсомольська група та адміністрація Діпромiста.

12. Просити міський комітет комсомолу подати до відділу кадрів МСПК пропозицію про вкомплектування Діпромiста комсомольцями спеціалістами з випускників.

13. Одночасно з обговоренням загального плану реконструкції Харкова на підприємствах, поставити на обговорення доповіді проєктних організацій на окремі теми „Яке мусить бути житло в новому Харкові“, „Транспорт міста“ та інші.

ДО ВСІХ КОМСОМОЛЬЦІВ, РОБІТНИЧОЇ МОЛОДІ, РОБІТНИКІВ ТА ІТП

Товариші!

ХМК ЛКСМУ, реалізуючи постанови першої комсомольської конференції з питань міського господарства, розгортає велику роботу в справі популяризації завдань та змісту накресленого плану майбутнього соціалістичного Харкова.

Реконструкція Харкова на соціалістичну столицю України не можлива без вашої активної творчої участі.

Тільки участь широких мас комсомолу, робітничої молоді робітників та ІТП забезпечать складання плану соціалістичного Харкова.

ХМК ЛКСМУ закликає брати активну участь в обговоренні об'єктів генерального плану міста в майбутньому та на основі творчої ініціативи подавати свої пропозиції щодо складання окремих частин цього плану.

Кожен комсомолец сам дає пропозицію та збирає пропозиції-відповіді на нижче прикладені запитання серед своїх товаришів.

Завдання кожного комсомольця, робітника та ІТП бути активним учасником складання генерального плану міста Харкова, виходячи з цього, опрацюйте подані досі запитання та подайте свої пропозиції.

Які ваші міркування про подані передбачення Діпромісту з таких основних питань складання генерального плану.

1. Перетворити небезпечні в санітарно-гігієнічному розумінні райони—Павлівку, Журавлівку, Іванівку, Москалівку, Заїківку та Малу Основу на місця тимчасового перебування людей—парки, промисловість, склепи, оздоровивши перед цим усі ці райони.

2. Збудувати новий Харків у таких житлових районах, що поміж них буде промисловість, склепи, залізниці, зелені насадження: Нагірний, Салтинівський, Лосієво, Основ'янський, Ново-Баварський та Холодногірський, розташувавши ці райони в найближчих місцях території Харкова.

3. Розташувати Харківську промисловість так:

Важка промисловість	Червоно-заводський район Лосієво Нова Баварія
Легка індустрія, харчокомбінати, склепи, гаражі тощо.	Павлівка, Іванівка, Заїківка, Москалівка, Основа.

4. В кожному районі закласти районні парки культури та відпочинку і збудувати загальноміський парк культури та відпочинку на місці теперішнього комунального парку Лісопарку та Лозовельківського ставка.

5. Чи правильна думка Діпромiста, що низину берегів Північного Дінця від Чугуєва до Коронових хуторів треба використати, як місце відпочинку трудящих улітку і на це організувати зручне сполучення з цими місцями.

6. У якому місті, на вашу думку треба будувати запроєктований м'ясокомбінат, враховуючи, що він повинен бути близький до залізниці та води.

7. Які приміські селища повинні мати дальший розвиток і добровпорядження та які на це підстави.

8. Які райони міста треба насамперед реконструювати.

9. Які болотяні місця у вашому районі вам відомі, що їх треба осушити.

10. У яких місцях міста треба на вашу думку збудувати мости через харківські річки.

11. Які квартали міста треба зруйнувати зв'язку з забрудненістю або внаслідок їхньої чималої амортизації.

12. Які промислові підприємства треба на вашу думку перенести поза межу міста з санітарно-гігієнічних міркувань.

13. Які ваші пропозиції щодо зміни мережі трамвайного руху, виходячи з потреб розвантаження майдану Р. Люксембург та Сергіївського.

1010

и снр пнх фбэ

хоя е кпрке фбэ

х бзннх звлгннх оуслпрнзнскнх

кнвзслрся збвз х нлс прнзнскнх

понятнх пжнхгл знзнно пнвпс

пнвпс пнвпс пнвпс